

Ma Romgäna

Ama Rhäväktsäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama Jentailqäna ama qatnanakt pä m da e ma Rom. Rhoqoräkt di rhoqor qre i masirhat na ama Judaqäna ama qatnanakt pä m da i qosaqi qale rha e mä nguräp mä rha.

Ma Pol qa säm ivakt iva qä rhäkmu na ama iska nanokt nas iva sae ma Rom dä ma Spen. Dä qosaqi qa säm ivakt iva rhi nari nämät ama ngangga maräkt aa sameng sävät ama mumaiar qarängät ni i as kaku rha nari ngät mamär. Qosaqi nani a qa iva qät täväktsäs mamär sävät ama Jentailqäna rhi na ama Judaqäna sädä ma Ngämuqa aa snängaqa aa ron na aa lat na ama rhäqästäm.

Ma Romgäna di qi sameng mamär na ama sameng ama mär ngät bä qit täväktsäs i ma Ngämuqa aa snängaqa na ama mumaiar di qa bä ba ama ruvek moe vät ama ivätki i ama Jentailqäna rhi na ama Judaqäna. Ama mor qa ama snängaqa di rhoqortäqyia, sävetka di qat dän i ama rätkka na qa di nävät ma Ngämuqa. Rhäkt di ut lu ama ruvek moe di ama vurha na rha dap pa rhi rha ama mumaiar nävät ama qatnanakt bä rhoqoräkt diva rha rhän i ama qumärqumärta na rha mamär. Näkt mamär iva qale rha ma ama qrot sa ama qatnanakt toqoräkt nävät ama Qloqqa ama Qumärqumärqa. Ma Romgäna di qir qur ut tä ma Pol aa qänäskänes masirhat sävät ama Judaqäna dä

väm gi di sa qa säm ama rhäqäp na ngät ama enge
nävä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-15)

Sävät Ama Räkt Ngät Ama Iar Nage Ma Ngämuqa
(1:16-17)

Ama Ruvek Moe Di Qaku Ama Räkt Ta (1:18-
3:20)

Ma Ngämuqa Qat Tualat Sä Ut Iva Ama Räkttä Na
Ut Dä Aa Saqong (3:21-5)

Ma Ngämuqa Qat Tualat Sä Ut Iva Ut Tualat Na
Ama Räkt Ngät Ama Lat (6-8)

Ma Ngämuqa Aa Lat Säväät Ama Mumaiar Di Ama
Räkt Ngät (9-11)

Mamär Iva Ut Tualat Na Ama Räkt Ngät Ama Lat
(12-15:13)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs (15:14-33)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge Na Ama
Märmärgem (16)

Ma Pol Qa Sä m Ama Märmärgem Sage Ama Qat- nanaktpämda E Ma Rom

¹ Rhängät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol
ama latka vä ma Jisas ma Kraiis aa rem bä ngo di
ama ngangga qäarakni i sa ma Ngämuqa qa armeng
däm ga dä qa mes ka ivakt iva qä sameng na aa
sameng ama mär ngät. ² Ama sameng ama mär
ngät di sa mudu ma Ngämuqa qa mumänaris pät
a ngät bä aa vämginarha rha märhamän bät a ngät
dä sa rha säm a ngät pa ama qumärqumär ngät ma
Ngämuqa aa enge. ³ Iängärhäkt ama sameng ama
mär ngät di säväät aa emga qäarakni i qa män näväät
ma Devit aa enevaqi i ama ruqa na qa ⁴ bä näväät

ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot di sa ma Ngämuqa qa qur a ut i qa di aa emga na qa ma Engeska ma Jisas ma Kraiss toqoräkt i sa qa märanas na qa nämät ama tñäpki.

⁵ Nävät a qa dä ma Ngämuqa qa von ngo rha ama ñämsävätki dä ama lat i ama ngangga iva ngu rhoer nanokt ama Jentailqäna ivakt iva rhat nanakt nä ma Jisas ma Kraiss dä va rhat tet parhäm iangärhäkt arhä qatnanakt bä nävät tangät täkt dä va qä rha ama qutdrir. ⁶ Bä rhangät täkt di qosaqi bä ba ngän gärrarhani i qale ngän e mät ama värhäm ama mor äm ma Rom aingän gärrarhae i ma Ngämuqa sa qa mes ngän iva ngän bä bä ma Jisas ma Kraiss.

⁷ Bä rhäkt di sa ngut säm sävät a ngän moe e ma Rom aingän gärrarhae i ma Ngämuqa aa snäng bät a ngän dä sa qa mes ngän ivakt iva aa ruvek na ngän.

Mamär iva ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraiss ini von ngän da ama bulap dä ama ñämsävätki.

Ma Pol Di Nani A Qa Iva Qa Rhet Sae Ma Rom

⁸ Narhoer di nävät ma Jisas ma Kraiss dä nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän moe inguna ama ruvek nävät ama ivätki moe di sa rhat nari sävät angän gatnanakt. ⁹ Ma Ngämuqa qaräkni i nguat tualat bä ba qa nävät gu snängaqa moe i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät sävät aa emga di sa qat dräm i vasägos dä nguat tamän sävät a ngän ¹⁰ bät ama qävälap moe qarqapni i ngu nän.

Ngu nän iva nävät ma Ngämuqa aa Muräkt ama mär ngät dä va as pa ngua rhet ngu lu ngän bät ama rhodäm gärangättni i sa qa muqunän bät a

ngät. ¹¹ Inguna nani a ngo masirhat iva ngu lu ngän ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän ivakt iva ngäni rha ama modämne nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä va ngärhi sämaqrot na ngän. ¹² Ama rharimini di rhoqortäqyia, va ut moe i aingän dä aingo diva u rhatnärhäm ne moe sä ne i ngua rhatnärhäm ngän nä gu qatnanakt dä va ngän datnärhäm ngo na angän gatnanakt.

¹³ Gua ruavek, mamär iva ngänät dräm sävät tangät täkt. Ma ama rhäqäp nä imek dä nguut turäkt ba nas iva ngua rhet ngu lu ngän sokt di ngäda ani ngä mäqäne sä ngo bä qaku ngua met. Qosaqi nani a ngo iva ngua rhäqäne dä mamär nä guavek nä mänguräp mä ngän iva rhat nanakt nä ma Jisas toqor arhani qärrarhani i sa ngua mualat sä rha nävät arhani ama Jentailqäna moe. ¹⁴ Inguna aingo di gua lat diva ngua rhatnärha ama ruvek kärarhani i rhat tamän na ama Grikkäna arha enge bä sävät ama ruvek kärarhani i qaku rhat tamän na ngät i näma dä sa rha su ura qinak kaku rha su. ¹⁵ Bä äkt i aingo di qosaqi nani a ngo iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ngän gärrarhani i qale ngän e ma Rom.

Ama Räkka Ama Ruqa Dä Ma Ngämuqa Aa Saqong Diva Qat Däqäm Di Nävät Aa Qatnanakt

¹⁶ Aingo di nguut nanakt mamär na ama sameng ama mär ngät sävät ma Jisas inguna ngät di ma Ngämuqa aa qrot iva ngä rhumaiar nä iarhakt kärarhae i rhat nanakt i narhoer di ngä met sage ama Judaqäna näkt nasot dä qosaqi ngä met sage ama Jentailqäna. ¹⁷ Inguna ama sameng sävät ma Jisas ma Kraiss di ngärhi sameng mamär i ma

Ngämuqa di qat tualat toqor mäniekt sa ama ruvek bä rhat dän i ama räktta na rha da aa saqong doqoräkt i rhat nanakt nä ma Krai. Iangärhäkt di rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Qärakni i sa qa män i ama räktka ama ruqa na qa dä ma Ngämuqa aa saqong diva qat däqäm di nävät aa qatnanakt.”

Ma Ngämuqa Aa Uraqi Säväät Ama Ruvek Arha Lat Ama Vu Ngät

¹⁸ Näda ama usäpki arha ron dä ma Ngämuqa qär qur a ut i sa qa rhäkmu na nas na aa uraqi iva qä rhäksärha ama Jentailqäna bä va qä sangäm na rha iarhakt kärerhae i qaku rhit kutdrir sagem ga dä qosaqi qärerhani i rhat tualat na ama lat ama vu ngät. Iarhakt ama ruvek di qärerhae i arha lat di ngät tair särha ama engätki ivakt iva qale qunäga vät ama ruvek sä qi. ¹⁹ Ma Ngämuqa aa uraqi di qia e vät a rha inguna agini qärqäni i ama ruvek diva rhat dräm ini säväät ma Ngämuqa di sa qunäga vät a rha sä ini. Qoki ma Ngämuqa qa muqunäga sä ini bä ba rha. ²⁰ Mänasäng naimäk äkt i ma Ngämuqa qa säm ama ivätki moe bä sarhäkt dä sa ama ruvek tit lu mamär nä ma Ngämuqa aa qrot ama sok täm ngät ngä nä iarhongäkt kärqärhong i irhong ngärhi sameng säväät aa iar bä sa qunäga vät a rha sä qa nävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa säm irhong. Bä äkt i rha di qaku mamär vät a rha iva rhi namu gaaäm särhäm mes. ²¹ Inguna sa rhat dräm ma Ngämuqa sokt di qaku rhit kutdrir säväät a qa inguna qa di ma Ngämuqa bä qop pa rhat tes ama mär sagem ga. Dap kinak arhä mungäsnäng di qaku ngät tualat mamär dä arhä mädräm di

ngät dän i ama dungdung ngät bä qosaqi bängangit mät ngät. ²² Rhi qoar i rha di ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät sokt di sa rha män i nak ama däädända na rha ²³ bä qaku mamär iva rhi nan da arhä quum sä nas bä qosaqi qaku rhi naqutdrir sage ma Ngämuqa qarakni i ama ngätdäqäm ga vasägos di nak kaku dap kinak tat tualat toqoräkt sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät iva ngät nañäm doqor ama ruqa qarakni iva qä ñäp ura rhoqor ama isäm ura rhoqor ama lauvirhong maos maos.

²⁴ Bä nävät iomäkt i ama ruvek di ama däädän da dä sa ma Ngämuqa qa qyiradeng na rha sämät ama vuirhong gärqärhongni i nani arhä snängaqa nä irhong bä rhat tualat na ama lat kärangätni i ama qluqi vät angät tpäs sävät a ne. ²⁵ Rhit kutsasorhane na ama engäkki sävät ma Ngämuqa bä va nani ama iraski. Rhi nän da arhä quum sä nas bä rhit kutdrir dä rhat tualat bä bä ianiäkt kärqäni i sa ma Ngämuqa qa säm ini dap kinak kaku sage iaqäkt kärak i qa säm iarhongäkt moe qarak i mamär iva rhi nänsäs sagem ga vasägos. Ngäkki rhoqoräkt.

²⁶ Bä äkt i nävät tangät täkt arha lat dä ma Ngämuqa qa qyiradeng na rha säda ama snängaqa aa ron na ama qavatka qarakni i qaku maräkt. Bä qäqi ama evop di rhat tualat na ama lat kärangätni i mai va qaku rhi natmualat na ngät i rhi qavat sä ne. ²⁷ Bä rhoqorne rhoqoräkt i qosaqi ama gamoe di qaku nani a rha iva rhat tas ti na ama evop dap nani a rha masirhat iva rhat tas ti na arhani ama gamoe. Ama gamoe di rhat tualat na ama lat ama vu ngät mamär sävät a ne bä nävät iangärhäkt arha

lat dä ma Ngämuqa qä sangäm na rha.

²⁸ Qaku nani a rha iva rhat sangar sävät ama engätki na ngät ama mädräm sävät ma Ngämuqa bä äkt i qa qyiradeng na rha sämät ama mädräm gärangätni i qaku ama räkt ngät ivakt iva rhat tualat nä iarhongäkt kärqärhong i mai va qaku rhi natmualat nä irhong. ²⁹ Bä rha di rhäqäp ta na ama lat maos maos moe qärangätni i ama vu ngät ama lat dä ama alek näkt ti slava na ne na ama lat ama vu ngät. Dä vasägos dä arhä snängaqa ama vu qa sävät arhani arhä qärhong bä rhi veng ne dä rhat sangar ama snängaqa iva rhi arhäktgyäm sä ne dä rhi iras täm ne dä nani a rha iva rhi slava na arhani ama ruvek. Rhat tamän bä ngärharhäng na ne ³⁰ näkt iarhakt di qosaqi rhat tamän mava na ne dä ama vu da arha ron sävät ma Ngämuqa dä rhat tamän na ama mume sävät a ne dä rhat nañäm mane na arhani ama ruvek dä rhat tair na nas dä rha di rhat tu arhä snäng sävät ama is masirhat ivakt iva rhat tualat na ama vu ngät ama lat bä qaku rhat tet nasot arhä mamäkkäna arha enge.

³¹ Bä rha di rhat tualat na ama lat toqor ama dädända arha lat dä qaku rhat tualat parhäm arha enge na ama mumänaris dä qaku rhat tualat na ama mär ngät ama lat sävät arhani ura rhit lavuqi na rha. ³² Sa rhat dräm i ma Ngämuqa aa Muräkt di ngät tamän i ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä iarhongäkt di mamär iva rha rhet sämät ama tñäpki. Sökt di qaku sökt tat tualat nä iarhongäkt dap käqi sägäni na rha rhi na ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä irhong.

Ma Ngämuqa Aa Räkt Ngät Aa Matnävämne

¹ Aruvek, aingän gärarhae i ngän datnävämne na arhani sa arha lat ama vu ngät diva ngäni rha ama rhäksärhäm bä va qaku mamär iva ngän namu gaaäm särhäm mes inguna qosaqi ngänät dräm ngän dualat na ama lat toqoräkt. ² Ut dräm i ma Ngämuqa aa matnävämne di ama räkt ngät toqoräkt i qat tatnävämne na ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä iarhongäkt toqoräkt. ³ Ari, qoki ngätki i qaku mamär vät a ngän iva ngän naingis ma Ngämuqa aa matnävämne qrekt i ngänät dräm ngän datnävämne na arhani ama ruvek dap kosaqi ngänät dräm ngän dualat na ama lat toqoräkt.

⁴ Ura nguaräm ngän dusaksak nä ma Ngämuqa aa lat ama mär ngät inguna qaku qä sangäm na ngän goki äkt i ngän dualat nä iarhongäkt dap kat tudävarhäm na ngän? Nak mamär iva ngänät dräm mamär i ma Ngämuqa di ama mär aa lat inguna nani a qa iva ngäni lu mamär dä sa va ngäni näpgoer na nas.

⁵ Sökt di aingän di ama qrot angän snängaqa bä äkt i qaku qunäga vät a ngän sä ma Ngämuqa aa lat. Bä nga ngän dualat toqoräkt dä nak sa ma Ngämuqa va qä rhäksärhäm ngän masirhat pät ama qunäga qarakni iva aa uraqi dä aa räkt ngät aa matnävämne ngä rhän. ⁶ Inguna ma Ngämuqa va qä von da aa muvätki bä ba ama ruvek moe asägäk asägäk parhäm ama lat kärangätni i sa rha mualat na ngät. ⁷ Ma Ngämuqa va qä von da ama iar ama sok täm ngät ba ama ruvek kärarhani i vasägos dä qale rha sa ama bulap bä rhat tualat na ama lat ama mär ngät ivakt iva ma Ngämuqa qä von da rha ama murhämeska dä va qä sek sä rha.

⁸ Arhani ama ruvek di sokt nani a rha iya rhat tet parhäm arhä snängaqa dä rhat tet parhäm ama lat kärängättni i qaku ama räkt ngät dap kaku nani a rha na ama lat ama räkt ngät. Bä va iarhakt ama ruvek diva ma Ngämuqa qä rhor na aa uraқи vät a rha. ⁹ Bä va rhoqoräkt dä va ama ruvek moe qärrarhani i rhat tualat na ama vuirhong diva avuқи na rha mät ama märänga dä ama ruanini. Bä va iaqäkt ama märänga dä ama ruanini diva irhom ngä rhän bät ama Judaqäna narhoer näkt nasot dä sa ama Jentailqäna. ¹⁰ Dap ma Ngämuqa va qä von da ama murhämeska dä ama qutdrir näkt ama bulap sage iarhakt moe qärrarhae i rhat tualat nä qarqärhongni i ama mär irhong. Va qa rhualat toqoräkt narhoer sa ama Judaqäna näkt nasot dä sa ama Jentailqäna. ¹¹ Inguna ma Ngämuqa di qat tatnävämne na ama ruvek moe rhoqorne varhäm ama sägängät ama matnävämne.

Ma Ngämuqa Aa Matnävämne Näkt Aa Muräkt

¹² Ama Jentailqäna di qaku ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses nga e gem da. Sokt di nga rhat tualat na ama vuirhong dä sa qäbäs na rha bä qale rha sañis nä iangärhäkt ama Muräkt. Dap ama Judaqäna di ama Muräkt nga e gem da bä nga rhat tualat na ama vuirhong dä va ma Ngämuqa qa rhatnävämne na rha nä iangärhäkt ama Muräkt ¹³ inguna qaku nävät iomäkt i ama ruvek di sokt tat nari ama Muräkt di rhat dän i ama räkttä na rha dä ma Ngämuqa aa saqong dap kinak pa rha rhän i ama räkttä na rha qre i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng.

¹⁴ Ama Muräkt nage ma Moses di sa qaku rha von ama Jentailqäna rhäm ngät sokt di ngakt bä varhäm arhä snängaqa maräkt dä rhat dräm dat tualat na ama lat kärangätni i ama mär ngät da ama Muräkt angät saqong bä rhoqoräkt di rhir qur ama ruvek i sa rhat dräm i agi a lat di maräkt na ngät bä qop agi a lat di qaku maräkt na ngät. Nämä dä äkt bä qaku rhäm da nävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. ¹⁵ Bä arha lat di ngärhi sameng ba ama ruvek i iangärhäkt kärangät i ama mär ngät da ama Muräkt angät saqong di rhoqor qre i sa rha säm a ngät mät arhä snängaqa. Dä arhä snängaqa qat tamän särhäm da i arha lat di ama vu ngät ura ama räkt ngät. ¹⁶ Bä äkt i varhäm ama sameng ama mär ngät kärangätni i ngu sameng na ngät di vät iaqäkt ama qunäga diva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek nävät ma Jisas ma Kraisa sa arha lat kärangätni i sa rha mualat na ngät i ama ngaip ngät.

¹⁷ Dap aingän diva ngän doqor mäniekt, aingän gärrarhae i ngän des nas i ama Judaqäna? Aingän di sa ngänät sangar ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses bä ngänit sek na nas i ma Ngämuqa aa ruvek na ngän ¹⁸ bä ngänät dräm ama lat kärangätni i nani ma Ngämuqa iva ngän dualat na ngät nävät ama Muräkt kärangätni i sa ngä su ngän sävät ama lat kärangätni i ama räkt ngät. ¹⁹ Näkt aingän di ngän du angän snäng i ngäni rhoer nanokt ama säsurta mamär bä qosaqi aingän di ama neraqa bä bä iarhakt kärarhae i qale rha vä bängangit angät tpäs. ²⁰ Dä aingän di qosaqi ngän du angän snäng i ngänit dodräp ama däädända näkt aingän di ama ruvek kärarhani iva rhi su ama rhoes inguna ma

Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses kärangätni i ama mädräm ama mär ngät dä ama engätki at tarebäm di nga e gem ngän.

²¹ Ngakt bä ngätki nä iarhongäkt moekt dä aingän gärrarhae i sa ngäni su arhani ama ruvek di ngu lu mäniekt bä qaku ngäni su nas? Dä aingän gärrarhae i ngäni sameng doqortäqyia, “Qale ngäni sua” di nga ngäni sua? ²² Dä aingän gärrarhae i ngän damän doqortäqyia, “Qale ngäni qavatnävätlägut” di nga ngäni qavatnävätlägut? Näkt aingän gärrarhae i ngän dair särha ama iaus kärangätni i ama ruvek sa rha mualat na ngät di nga ngäni sua nävät ama mämuimek pa ama ansäspäm gärrangätni i iangärhäkt ama iaus nga e väm ngät? ²³ Ngänit sek na nas i ma Ngämuqa aa Muräkt nga e gem ngän sokt di ngänit bon ma Ngämuqa rha ama qluqi i ngäni nänbetäkmät na ngät. ²⁴ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Inguna nävät a ngän ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rhat tamän mava nä ma Ngämuqa aa ngärhipki.”

²⁵ Ngakt bä ngänit päs ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses angärha rhäng di iangärhäkt ama lat kärangätni i sa rha däktsäng mä ngän diva ngät tatnärhäm ngän dap ngakt bä qaku ngänit päs angärha rhäng di aingän di ngän doqor ama ruvek kärarhani i qaku rha däktsäng mä rha. ²⁶ Ngakt bä ama Jentailqa qarakni i qaku rha däktsäng mä qa di qät päs ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses angärha rhäng diva qa rhoqor qarakni i rha däktsäng mä qa dä ma Ngämuqa aa saqong. ²⁷ Bä aingän ama Judaqäna qärrarhani i ngäni

nänbetäkmät na ama Muräkt diva ama Jentailqäna qärrarhani i sa qaku rha däktsäng mä rha bä rhit päs ama Muräkt angärha rhäng diva rha rhatnävämne na ngän näma dä äkt bä sa ngän da ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät bä sa rha däktsäng mä ngän.

²⁸ Bä ama ruqa di qaku qä namän i ama Judaqa na qa sokt nävät iomäkt i rha däkt aa släqyige inguna iomäkt di nak kop ama släqyige angät käni.

²⁹ Ama engäkki na qa ama Judaqa di iaqäkt kärak i qa rhoqoräkt namuk näda aa ron. Ama ruqa rhoqoräkt di rhoqor qre i sa ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa däktsäng mä qa vät aa mungäsnäng dap ka di qaku rhoqoräkt inguna nävät ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät. Qa di qaku aa ansäs ngät dän nage ama ruvek dap kinak ngät dän nage ma Ngämuqa.

3

Ma Ngämuqa Aa Lat Di Ama Räkt Ngät

¹ Nga guaäm nga ni e qärqomni i äm ngät tatnärha ama Judaqäna qärqom i qaku äm ngät tatnärha ama Jentailqäna? Ura nga guani anga mär ini nga ni e dä iomäkt angärha ron i rhi däkt säng ama ruqa? ² Ari, nak ama rhäqäp nä irhong dä iomäkt angärha ron. Narhoer di sa ma Ngämuqa qa von ama Judaqäna rha aa enge ivakt iva rhat sangar a ngät. ³ Ngu lu va rhoqor mäniekt kre i arhani nävät a rha di qaku rhat tet parhäm iangärhäkt aa enge? Nga va nävät iangärhäkt arha lat dä va qaku ma Ngämuqa qä namet parhäm aa enge? ⁴ Va qoki qaku mamär iva rhoqoräkt. Näma dä ama

ruvek moe di ama irasmätta sokt di ma Ngämuqa di qat tamän bät ama engätki na ngät ama enge qärangätni i rhoqor aa enge qärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Va qoki ngi qur ama ruvek i ama engätki nä gia enge rhoqoräkt i ngiat tamän bät a ngät dä va ngia rhäqäne dä mamär i ngia rhän näp iarhakt kärarhae arhä väs i rhi siqut na nge.”

⁵ Nguaräm aung nävät a ngän gäarakni i qaku qat tu aa snäng mamär diva qä snanbät toqortäqyia, “Aurha lat ama vu ngät di ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa lat di ama räkt ngät. Bä rhoqoräkt dä ngu lu mäniekt bä va qä sangäm na ut pät angät tpäs?” ⁶ Ari, qoki mamär iva qä sangäm na ut kre i ut tualat toqoräkt. Ngakt bä qaku di ngu lu va ma Ngämuqa qa rhatnävämne na arhani ama ruvek pät ama ivätki rhoqor mäniekt? ⁷ Sokt di varis aung nävät a ngän diva qä snanbät toqortäqyia, “Gua enge ama iraski na ngät di ngärhit puk sä ma Ngämuqa aa enge i ama engätki na ngät dä ngärhit sämamor na aa murhämeska. Ngakt bä rhoqoräkt dä ngu lu mäniekt bä va qä sangäm na ngo i ama vuqa na ngo vät angät tpäs?” ⁸ Bä nguaräm iaqäkt ama ruqa diva as kat tamän doqortäqyia, “Nguaräm mamär iva ut tualat na ama vuirhong masirhat ivakt iva ama mär irhong ngät dän.” Iangärhäkt ama enge di ngät toqor arhani ama ruvek nävät a ngän arha enge ama iraski na ngät kärangätni i rhi qoar i aingo di nguat tamän bät a ngät. Iarhakt ama ruvek arhä rhäksärhäm nage ma Ngämuqa di ama räkt ngät.

Qaku Aung Anga Ruqa Di Ama Räkka Na Qa Mamär

⁹ Mänia? Nga aiut ama Judaqäna di ama räkta na ut dap kaku rha ama Jentailqäna? Qaku! Qoki sa qaku! Nak sa ngua muqunäga mamär narhoer i ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rha moe di qale rha da ama vuirhong angärha ron. ¹⁰ Rhangät täkt di ngät toqor ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän i,

“Qaku aung anga ruqa qa e qärakni i ama räkka na qa mamär. Qoki sa qaku aung mas anga sägäk!

¹¹ Qaku aung gäarakni i qunäga vät a qa dä qaku aung gäarakni i qät ñäm nani ma Ngämuqa.

¹² Rha moe di sa rha rhong nä ma Ngämuqa bä rha moe di ama vurha na rha.

Dä qaku aung gäarakni i qät tualat na ama lat kärangätni i ama mär ngät.

Qoki sa qaku aung mas!

¹³ Arha väm di ngät toqor ama ñäpta arha uqup kärangätni i ngät naqang.

Bä arhä qoebañ di ngärhit bon da ama engirhong ama iraski nä irhong

ngä na ama enge qärangätni i ngärhi sangäm na ama ruvek toqor ama uiuvärhirhong angät känogi nämät arha väm

¹⁴ bä rhäqäp mät arha väm na ama märhamän mava qärangätni i ngärhi slava na ama ruvek.

¹⁵ Rhit täkdävär ti ngang iva rhi sangäm na ama ruvek dä rhi veng da.

- 16 Näkt koe nai i rhat tet e di rhi slava na ama ruvek arha iar dä rhit bon da rha ama märän.
- 17 Bâ qaku rhat dräm iva qale rha da ama bulap angärha ron doqor mäniekt
- 18 dä sa vasägos dä qaku rhat dräm dit len ma Ngämuqa.”

19 Rhäkt di qunäga vät a ut i sa iarhongäkt moe vä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses di irhong bä bä iarhakt kärarhae i sa qale rha vä iangärhäkt ama Muräkt angärha rem ivakt iva ngärhi väs mät ama ruvek arha väm moe dap pa ama ruvek nävät ama ivätki moe diva qale rha vä ma Ngämuqa aa matnävämne. 20 Iangärhäkt ama Muräkt angärha lat diva ngät tuqunäga vät ama ruqa grekt bä qat tualat na ama vuirhong dap kaku aung di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät iomäkt i qat tet nasot ama Muräkt.

Ma Ngämuqa Aa Iar Ama Räkt Ngät Di Ngät Dän Sävät A Ut Nävät Aut Katnanakt

21 Dap täkt di sa ma Ngämuqa aa iska qa män säda eraqi qarakni iva ama ruvek ta rhän i ama räktta na rha da aa saqong nä varhäm ga bä iaqäkt ama iska di qaku anga guani sävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. Sökt di ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ngä nä ma Ngämuqa aa vämginarha sa rha märhamän mamär sävät iaqäkt ma Ngämuqa aa iska. 22 Ma Ngämuqa qat tes ama ruvek i ama räktta na rha di nävät arhä qatnanakt sämäni ma Jisas ma Kraiss inguna dä ma Ngämuqa aa saqong di ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rha rhoqorne. 23 Ama ruvek moe di sa rha

mualat na ama vuirhong bä sa qale rha gläius nä ma Ngämuqa aa murhämeska. ²⁴ Sokt di nävät ama vänbon gop äkt mavängam nä ma Ngämuqa aa ñämsävätki dä sa rha män i ama räktta na rha nävät ma Jisas ma Krajs kâarakni i sa qa rhâksasot a rha. ²⁵ Ma Jisas di sa ma Ngämuqa qa vodäm ga iva ama vodämes na qa ivakt iva nävät aa biaska dä va ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong nävät arhä qatnanakt sämäni qa. Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt ivakt iva qär qur ama ruvek i aa matnävämne di ama räkt ngät inguna varis ama ruvek ti qoar i qa di qaku ama räkt ka na qa rhoqoräkt i qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong dap kaku qä sangäm na rha. ²⁶ Bä qosaqi nävät iangärhäkt ama lat di rhäkt di ma Ngämuqa qär qur ama ruvek i qa di ama matnävämneqa ama räkt ka bä qosaqi mamär vät a qa iva qat tes iarhakt ama ruvek kâararhae i rhat nanakt nä ma Jisas i ama räktta na rha.

²⁷ Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va auge qä nän sä nas? Qaku mamär vät aung iva qä nän sä nas inguna nävät iomäkt i qät päs ma Ngämuqa aa Muräkt ura nävät iomäkt i qat tualat na ama lat kârangättni i ama Muräkt ngät tamän iva qat tualat na ngät. Qop sokt nävät iomäkt i ut nanakt nä ma Jisas aa lat dä ma Ngämuqa qä rhar sä ut ²⁸ inguna ut dräm i ama ruqa di ama räkt ka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong di sokt nävät aa qatnanakt dap kaku nävät iomäkt i qät päs ama Muräkt angärha rhäng. ²⁹ Ura nga ma Ngämuqa di sokt ama Judaqäna arhä Ngämuqa? Nga qa di qosaqi qaku ama Jentailqäna arhä Ngämuqa? Ari, qosaqi qa di ama Jentailqäna arhä Ngämuqa. ³⁰ Ma Ngämuqa di sokt

ka ama sägäk. Näkt pa qa rhes ama Judaqäna dä ama Jentailqäna i ama räktta na rha di nävät arhä qatnanakt. ³¹ Nga rhoqoräkt dinak urhi qyiradeng nä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dap sokt ut sangar ama qatnanakt? Qaku rhoqoräkt dap kinak urhi sämaengätki na ngät.

4

Ma Ngämuqa Qa Mes Ma Abraham I Ama Räkta Na Qa Inguna Nävät Aa Qatnanakt

¹ Bä rhäkt diva ngua rhamän sävät aurha ikkāna arhä mamäk ma Abraham. Ngu lu agini qarqäni i sa qa lu mamär nä ini vät aa iar nävät aa lat mänguräp mä qa qä nä ma Ngamuqa? ² Ngakt bä ma Abraham di ama räkta na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät aa lat dä sa vadi mai mamär vät a qa iva qat tair na nas nävät iomäkt. Sokt diva qaku mamär vät a qa iva qä natmair na nas dä ma Ngämuqa aa saqong ³ inguna sa ut dräm i ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ma Abraham gat nanakt nä ma Ngämuqa bä ma Ngämuqa qa mes ka i ama räkta na qa inguna nävät aa qatnanakt.”

⁴ Sa ut dräm i ama ruqa qaräkn i qat tualat di rhit sek mä qa bä iangärhäkt aa rhitsek di qaku rhat lu ngät i ama vänbon mavängam dap iangärhäkt aa rhitsek di ngät dän inguna nävät aa lat. ⁵ Dap ma Ngämuqa qaräkn i mamär vät a qa iva qa rhualat sa ama vu qa ama ruqa bä va ama räkta na qa diva qa rhes aung anga ruqa qaräkn i qaku qat tualat i ama räkta na qa da aa saqong inguna nävät aa qatnanakt. ⁶ Bä rhom däkt di ama rharimini sä ma

Devit aa enge qärangättni i qa märhamän bät a ngät sävät ama ruqa qäarakni i märmär gem ga inguna ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa dap kaku nävät aa lat i qa märhamän doqortäqyia,

⁷ “Ama märmärgem ge iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa qyiradeng na arha vuirhong bä qärarhani i qa rhäksot na arha vuirhong.

⁸ Ama märmärgem ge qäarakni i aa vuirhong di ma Ngämuqa sa qa qyiradeng nä irhong.”

⁹ Nga rhangät täkt ama märmärgem gärangättni i ma Devit ka märhamän sävät a ngät di sokt ngät bä bä iarhakt kärarhae i rha däktsäng mä rha? Qaku. Ngät di qosaqi bä bä qärarhani i qaku rha däktsäng mä rha inguna ut dräm i ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i ma Abraham di sa qat nanakt nä ma Ngämuqa bä nävät tom däkt dä sa ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa da aa saqong. ¹⁰ Rhangät täkt di ngä märanas käsnia? Nga narhoer toqoräkt i as kaku rha däktsäng mä qa ura qinak nasot ama qäväläm gärqomni i sa rha däktsäng mä qa? Nak narhoer dap kaku nasot.

¹¹ Ma Abraham di sa rha däktsäng mä qa näkt iangärhäkt ama lat di ama muqunän na ngät ivakt iva ngärhi sämaengätki i qa di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät aa qatnanakt mudu vät ama qäväläm gärqomni i as kaku rha däkt säng mä qa. Rha mualat sä qa rhoqoräkt divakt iva qa rhän i ama ruvek kärarhani i sa qaku rha däktsäng mä rha arhä mamäk ivakt iva qosaqi rha diva ma Ngämuqa qa rhes ta i ama räktta na rha nävät arhä qatnanakt. ¹² Bä sa rha däktsäng mä qa

divakt iva qosaqi qa rhän i ama ruvek kärarhani i rha däktsäng mä rha arhä mamäk. Arhä mamäk na qa dinguna qaku sokt nävät iomäkt i sa rha däktsäng mä rha dap kosaqi nguna qale rha dä iangärhäkt ama sägängät ama iar angärha ron na ama qatnanakt kärangätni i qale ma Abraham da angärha ron as toqoräkt i qaku rha däktsäng mä qa.

Ama Mumänaris Di Bä Bä Iarhakt Kärarhae i Rhat Nanakt

¹³ Ma Ngämuqa qa mumänaris pät ma Abraham Gä na aa es nasot iva rha sa ama ivätki moe. Ma Ngämuqa qa mualat nä iangärhäkt ama mumänaris di qaku nävät iomäkt i ma Abraham gät päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng dap nguna nävät iomäkt i qat nanakt dä ma Ngämuqa qa mes ka i ama rätkka na qa da aa saqong. ¹⁴ Bä äkt i ama qatnanakt diva ama mäñmäñini na ngät dä qosaqi va ma Ngämuqa aa mumänaris diva qaku angärha anga gavängi qrekt bä ianiäkt kärqäni i sa qa mumänaris pät ini diva qä von ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng.

¹⁵ Ma Ngämuqa aa muräkt di ngät dän sä ma Ngämuqa aa uraqi. Sokt di qoe nai i qaku anga Muräkt e di qaku mamär vät ama ruvek iva rhi nanbetäkmät na ngät.

¹⁶ Dä soknga mamär iva ut nanakt bä nävät iomäkt dä va iangärhäkt ama mumänaris di nak pa ngä rhän gärangätni i ma Ngämuqa aa vänbon gop äkt mavängam bä bä ma Abraham aa es moe nasot. Rhoqoräkt di qaku sokt bä bä iarhakt kärarhae i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng dap kosaqi bä bä qararhani i rhat nanakt

toqor ma Abraham. Qa di iarhakt moe ama ruvek arhä mamäk ¹⁷ toqor ma Ngämuqa aa enge i ngät tamän doqortäqyia, “Nguä mualat sä nge diva ama ngätmamäk na nge bä ba ama rhäqäp na rha ama ruvek nävät ama ivärhimek masirhat pät ama ivätki.” Bä iangärhäkt ama mumänaris di ama mär ngät inguna nävät ma Ngämuqa qarakni i ma Abraham gat nanakt na qa qarak i qat täranas na ama ruvek nämät ama tñäpki bä rhat däqäm gäarak i aa enge ngät täranas nä iarhongäkt kärqärhong i mudu qaku qali lirhong.

¹⁸ Ma Abraham di qat nanakt ma ama qrot nä iangärhäkt ama mumänaris iva qa rhän i ama ngätmamäk bä ba ama ruvek nävät ama ivärhimek masirhat pät ama ivätki i rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa enge bä ba qa qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Ngia es mugas diva ama rhäqäp na rha mamär.” ¹⁹ Qa di sa qorhäs mamär iva ama ruvek ama ngärhäqyet na rha na aa qoeo. Näma dä sa qat tu aa snäng i qa di ama sruqa na qa mamär bä aa släqyige di qaku ige angärha anga qrot bä qosaqi aa egutki ma Sara di qaku mamär vät a qi iva qi sa sakt di qaku bok da aa qatnanakt. ²⁰ Ma Abraham aa qatnanakt di qaku ngä met daqule qa dä qaku aa snängaiom aa udiom sävät ma Ngämuqa aa mumänaris. Iangärhäkt aa qatnanakt ngä rhäqäp ka na ama qrot bä qa von da ama ansäs sage ma Ngämuqa.

²¹ Bä qa di qat nanakt masirhat iva ma Ngämuqa qa rhäqäne dä mamär iva qa rhualat parhäm aa mumänaris bä ba qa. ²² Bä äkt i ama rharimini qarqäni i ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa da aa saqong dinguna nävät aa qatnanakt.

²³ Ama enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia, “bä nävät aa qatnanakt dä ma Ngämuqa qa mes ka i ama rätkka na qa” di qaku rha säm a ngät iva sokt bä ba qa. ²⁴Iangärhäkt ama enge di qosaqi rha säm a ngät bä ba ut aiut kärarhae iva ma Ngämuqa qa rhes ut i ama räktta na ut aiut kärarhae i ut nanakt nä iaqäkt kärak i qa märanas nä ma Jisas nämät ama tñäpki. ²⁵Rha vodäm ma Jisas iva qä ñäp inguna nävät aurha vuirhong. Näkt ka märanas bä ama iar qa ivakt iva qa rhu ut i ama räktta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong.

5

Ma Ngämuqa Qa Mu Ut I Sägäni Na Ut Ut Na Qa Nävät Ama Qatnanakt

¹ Rhäkt di sa ma Ngämuqa qa mu ut i ama räktta na ut da aa saqong di nävät aut katnanakt bä sa ama bulap nga e gem ut ut na qa nävät aurha Engeska ma Jisas ma Krai²inguna nävät a qa di sa mamär iva u rhon sädä ma Ngämuqa aa ñämsävätki arha ron nävät aut katnanakt* kärakttni i rhäkt di sa qali lut da arha ron bä märmär gem ut inguna sa ut nanakt iva bä ba ut nä ma Ngämuqa aa murhämeska. ³Näkt kosaqi märmär gem ut nävät aut märän inguna ut dräm i iangärhäkt ama märän di ngärhit sämaqrot na ut. ⁴Dä iangärhäkt ama märän angät sämaqrot di ngät tualat sä ut ivakt iva aurha iar diva märmär ge ma Ngämuqa nävät a

---

* **5:2** nävät aut katnanakt Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

ngät inguna sa ut män näva ama märän angät tpäs bä iangärhäkt ama lat diva ngärhit sämaqrot na aut katnanakt iva ma Ngämuqa qat tualat na ama mär ngät ama lat bä ba ut.

⁵ Rhangät täkt aut katnanakt toqoräkt di ama qrot ngät mamär inguna ma Ngämuqa sa qa rhor na aa lavuqi sämät aut snängaqa nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qäarak i ma Ngämuqa aa vänbon bä ba ut.

⁶ Rhoqoräkt dinguna rhoqoräkt i qaku aurha anga qrot iva u rhatnärhäm mes dä sa ma Kraiskä näp sädaver ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa vät ama qäväläm gärqomni i sa qa armeng dä bäm. ⁷ Ama qrot äm masirhat bä ba aung iva qä näp sädaver anga räkt ka anga ruqa. Nguaräm aung anga ruqa di mamär iva nani a qa iva qä näp sädaver anga mär qa anga ruqa.

⁸ Sökt di ma Ngämuqa qa qur a ut i aa snäng bät a ut masirhat toqoräkt i sa ama vurha na ut dä sa ma Kraiskä näp sädaver mä ut. ⁹ Bä nävät aa biaska dä sa ut täkt di sa ma Ngämuqa qa mu ut i ama räktta na ut dä aa saqong. Bä nga rhoqoräkt dä sa ut dräm iva qaku ut nanari ma Ngämuqa aa uraqi ¹⁰ inguna ngäkt bä nga ut di ma Ngämuqa aa ikkäna na ut di nävät aa emga aa tñäpki dä sa qa mu ut i sägäni na ut ut na qa bä rhäkt di nak ut lu mamär i nävät ma Kraiskä aa iar diva urhi rha ama iar ama sok täm ngät. ¹¹ Sökt di qaku sökt toqoräkt dap kosaqi märmär gem ut nävät ma Ngämuqa qäarakni i rhäkt di sa qa mu ut iva sägäni na ut ut na qa nävät ma Jisas ma Kraiskä aa lat.

Ama Tñäpki Qiat Dän Nävät ma Adam Dä Ama Iar Ngät Dän Nävät Ma Kraiss

¹² Ama vuirhong ngä män sämäni ama ivätki di nävät ama ruqa ama sägäk näkt iarhongäkt ama vuirhong ngä män sa ama tñäpki. Bä nävät iomäkt dä ama tñäpki qia män bät ama ruvek moe inguna sa ama ruvek moe rha mualat na ama vuirhong.

¹³ As toqoräkt i qaku ama Judaqäna rha rha ama Muräkt dä sa ama vuirhong di qali lirhong mäni ama ivätki. Sökt di qoe nai i qaku qale ma Ngämuqa aa Muräkt e dä sa qaku ma Ngämuqa qät täksärha ama ruvek päta rha vuirhong angät tpäs. ¹⁴ Sökt di nävät ama rhodäm i ma Adam bä inamäk bä sävät ama rhodäm i ma Moses di sa ama tñäpki qia ong ama ruvek moe. Bä qäqi qia ong iarhakt kärarhae i qaku rha mualat na ama vuirhong doqor ma Adam aa vuini. Ma Adam di mudu ama iauski na qa bä bä iaqäkt kärak iva as pa qa rhän.

¹⁵ Sökt di ma Ngämuqa aa vänbon mavängam di qaku ngät toqor ma Adam aa vuini inguna ngäkt bä nga nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa aa vuini dä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta ñäp di nak ut lu mamär i nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa ma Jisas ma Kraiss dä ma Ngämuqa in ñämsävätki dä ama vänbon mavängam di sa ngä met bä ba ama rhäqäp na rha mamär ama ruvek. ¹⁶ Näkt ianiäkt kärqäni i sa ini ngä märanas nävät ma Ngämuqa aa ñämsävätki di qaku ini rhoqor qarqäni i sa ini ngä märanas nävät ma Adam aa vuini inguna nasot ma Adam aa vuini ama sägäni dä sa ama rhäksärhäm ngä män bä ba ama ruvek. Sökt di nasot ama rhäqäp nä irhong ama vuirhong dä nävät ma Ngämuqa aa vänbon mavängam dä ama rhäqäp na

rha ama ruvek di sa rha män i ama rätkka na rha da aa saqong. ¹⁷ Bä qosaqi ngakt bä nga nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa ma Adam aa vuini dä sa ama tñäpki qia män doqor ama vitnaqa bä qiat turäkt bä ba ama ruvek di nak ut lu mamär i nävät ama ñämsävätki ama mor qi dä nävät ama vänbon mavängam i sa rhäkt di ama rätkta na rha diva ama ruvek tat turäkt i ama vitnarha na rha da ama iar ama sok täm ngät angärha ron nävät ama sägäk ama ruqa ma Jisas ma Krai. ¹⁸ Bä äkt i rhoqor ama vuini ama sägäni ini ngä män sa ama rhäksärhäm sävät ama ruvek moe di qosaqi rhoqorne di sa ama sägängät ama lat ama räkt ngät ngä män sa ama räkt ngät ama iar dä ama iar ama sok täm ngät bä ba ama ruvek moe.

¹⁹ Näkt nguna rhoqor ama ruqa aa vuini ama sägäni ngä mualat sa ama rhäqäp na rha ama ruvek ma ama vurha na rha di rhoqorne i nävät iomäkt i sa ma Krai ka met nasot ma Ngämuqa aa snängaqa di ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rha rhän i ama rätkta na rha.

²⁰ Ma Ngämuqa qa von da ama Muräkt ivakt iva ama ruvek tit lu mamär na ama vuirhong. Sökt di qoe nai i ama vuirhong ngä män e masirhat di qosaqi äkt di sa ma Ngämuqa aa ñämsävätki qia män masirhat mamär ²¹ ivakt iva rhoqor ama vuirhong ngärhi rhoer nanokt ama ruvek moe sämät ama tñäpki di rhoqorne i ma Ngämuqa aa ñämsävätki diva qi rhoer nanokt ama ruvek sämäni ama lat ama räkt ngät bä va rhi rha ama iar ama sok täm ngät nävät ma Jisas ma Krai aurha Engeska.

6

Bä Ba Ama Vuirhong Di Sa Ut Ñäp Dap Bä Bä Ma Ngämuqa Di Ut Däqäm

¹ Dä ngu lu va u rhamän doqor mäniekt? Nga va qoki ut tualat na ama vuirhong ivakt iva ma Ngämuqa aa ñämsävätki qiat dän masirhat? ² Va qaku ut natmualat toqoräkt inguna sa ut ñäp bä ba ama vuirhong bä qaku irhong angärha anga qrot pät aurha iar. Ngu lu va saqi as kali lut ut nä iarhongäkt iva nani agiqa? ³ Inguna sa qunäga vät a ngän mamär sä iomäkt i aiut kärarhae i sa ut ta ama baptais iva urhi sameng ba ama ruvek i sägäni na ut ut nä ma Kraiss dä qosaqi rhoqoräkt di rhoqor qre i sa ut ñäp toqor qa. ⁴ Nävät aut baptais dä sa rha sasärhäm ut ut nä ma Jisas bä sa ut ñäp ut na qa. Rhoqoräkt divakt iva ut toqor qa i ama Ngätmamäk ka märanas na qa nämät ama tñäpki nävät aa murhämeska bä qosaqi va aiut di mamär vät a ut iva qali lut da ama iaräs na ngät ama iar angärha ron.

⁵ Inguna ngakt bä sa ut män i sägäk na ut ut na qa inguna sa ut ñäp toqor qa di rhoqorne iva qoki sägäk na ut ut na qa iva ma Ngämuqa qa rhäranas na ut bä va ama iar ut toqor qa. ⁶ Näkt sa qunäga vät a ut i aurha iar ama mru ngät di sa rha edämsäs pät a ngät ngä nä ma Kraiss mäni ama sämänanamuqa ivakt iva aurha iar ama mru ngät diva rhäksot na ngät. Bä qosaqi rhoqoräkt divakt iva sa qaku ama latta na ut pa ama vuirhong angärha rem. ⁷ Inguna rhoqoräkt i aung anga ruqa qa ñäp dä sa isiska vät a qa nämät ama vuirhong angät krot. ⁸ Näkt ngakt bä sa ut ñäp ut nä ma Kraiss dä ut nanakt iva qosaqi

ut däqäm ut na qa. ⁹ Bä qunäga vät a ut i ma Krai di sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki bä qaku mamär vät a qa iva saqi as kä nañäp inguna ama tñäpki di saqi as kaku arha anga qrot iva qia rhän näva aa uväs. ¹⁰ Rhoqoräkt dinguna iaqyäkt aa tñäpki di sa qa ñäp bä ba ama vuirhong. Qa ñäp masägos bä ba ama vuirhong iva bä ba ama rhodäm moe nasot näkt ama iar iangärhäkt kärangät i qale qa da angärha ron däkt di ngät bä bä ma Ngämuqa. ¹¹ Dä soknga mamär iva ngän du angän snäng sävät a nas i aingän di qosaqi ngän ñäp bä ba ama vuirhong dap kale ngän da ama iar angärha ron gärangätni i ngät bä bä ma Ngämuqa nävät ma Jisas ma Krai.

¹² Qale angäna qlak na ama vuirhong iva irhong ngät turäkt bä ba angän släqyigleng gärqiglengni iva nasot dä va igleng ngärhit ñäp iva ngänit päs igleng angät snängaqa aa rhäng. ¹³ Dap kale ngän narhäqär nä guani nämäni angän släqyige bä ba ama vuini ivakt iva ini ngät tualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. Dap kinak mamär iva ngäni rhäqär na angän släqyige moe sage ma Ngämuqa ivakt iva ige ngät tualat na ama räkt ngät ama lat toqor ama ruvek kärarhani i sa qa män sä rha nämät ama tñäpki bä säva ama iar. ¹⁴ Mamär iva qale ama vuini ngät turäkt bä ba ngän inguna qaku qale ngän ba ama Muräkt angärha rem dap kale ngän bä ma Ngämuqa aa ñämsävätki arha rem.

Ama Latta Va Ama Räkt Ngät Ama Lat Angärha Rem

¹⁵ Ngäkt bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va ut mäšana? Nga va ut tualat na ama vuirhong inguna

qaku qali lut pa ama Muräkt angärha rem dap kali lut pä ma Ngämuqa aa ñämsävätki arha rem? Nak kaku rhoqoräkt! Sa qaku mas. ¹⁶ Nga sa qaku qunäga vät a ngän i ngakt bä ani ngät turäkt bä ba ngän diva ngän dän i ama latta va ianiäkt angärha rem. Bä nga rhoqoräkt i ngänit päs ama vuirhong angärha rhäng di sa ngän män i ama latta vä irhong angärha rem dä irhong ngärhi rhoer nanokt ngän sämät ama tñäpki. Dap toqoräkt i ngänit päs ma Ngämuqa aa rhäng diva qa er nanokt ngän sämäni ama räkt ngät ama lat. ¹⁷ Sokt di mamär sage ma Ngämuqa inguna mudu vät angätni ama rhodäm di sa qale ngän i ama latta va ama vuirhong angärha rem sokt di rhäkt di sa ngän det mamär värhäm ama engätki da ama rhisu angärha ron gärangätni i sa rha von ngän däm ngät. ¹⁸ Aingän di sa ma Ngämuqa qa muisiska vät a ngän nämät ama vuirhong bä sa ngän män i ama latta da ama räkt ngät ama lat angärha ron.

¹⁹ Nguat tamän doqor ama ruvek tat dräm dat tamän inguna ama qrot gem ngän iva qunäga vät ngän. Qoki rhoqor ngän i mudu sa ngän däqär na nas moe säda ama snängaqa ama vu qa aa ron dä säva ama lat angärha rem gärangätni i ngärhi nänbetäkmät na ama Muräkt kärangätni i sa ngärhi rhoer nanokt ngän sämäni ama vuirhong masirhat mamär di rhäkt di mamär iva ngäni rhäqär na nas moe iva ama latta na ngän ba ama räkt ngät ama lat angärha rem ivakt iva iangärhäkt ama lat ngärhi rhoer nanokt ngän säva ama iar qärangätni i sokt bä bä ma Ngämuqa.

²⁰ Rhoqoräkt i sa qale ngän i ama latta va ama vuirhong angärha rem di sa isiska vät a ngän

iva ngän dualat na ama vuirhong. ²¹ Sukt di ngu lu mamär vät a ngän na agini ama mär ini nävät iarhongäkt ama vuirhong gärqärhong i sa rhäkt di aqlus pät a ngän bät irhong angät tpäs? Inguna iarhongäkt angät gavämgi di ama tñäpki. ²² Dap täkt di sa rha muisiska vät a ngän nämät ama vuirhong bä sa ngän män i ama latta vä ma Ngämuqa aa rem. Bä rhom däkt angät gavämgi di ama iar ama qumärqumär ngät bä nävät a ngät dä bä ba ngän na ama iar ama sok täm ngät. ²³ Inguna ama vuirhong angät titsek di ama tñäpki. Dap ma Ngämuqa aa vänbon gärangätni i qät bon däm ngät kop äkt di ama iar ama sok täm ngät kärangätni i sa ngät nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss.

7

Sa Isiska Vät A Ut Nämät Ama Muräkt

¹ Gua ruavek, sa qunäga vät ngän sa ama enge qärangätni iva ngua rhamän bät a ngät inguna ngän moe di sa ngänät dräm ma Ngämuqa aa Muräkt. Ama ruqa di sukt kale qa va ama Muräkt angärha rem doqoräkt i as kat däqäm. ² Ama siqutki di sävät ama evopki qäraktni i sa qia mätlägut i ama Muräkt ngä qop sä iom gi na arha egutka mäni ne bä qali liom moe qi na qa rhoqoräkt i as kat däqäm. Sukt di ngakt bä qä ñäp dä sa na äkt dä sa isiska vät a qi nämät iangärhäkt ama Muräkt kärangätni i ngä qop sä iom mäni ne. ³ Bä äkt i ngakt bä qali qi ge akni anga ruqa rhoqoräkt i as arha egutka di qat däqäm dä sa va rha rhes ki i ama evopki qäraktni i qia qavatnävlägut. Dap ngakt bä sa arha egutka di qa ñäp dä sa varhäm ama Muräkt di sa isiska vät a qi bä sa

rhoqoräkt iva qia rhät akni anga ruqa di qaku qia qavatnävlägut.

⁴ Gua ruavek, di qosaqi rhoqorne rhoqoräkt gem ngän. Qosaqi aingän di sa ngän ñäp bä ba ama Muräkt inguna nävät ma Kraisa aa tñäpki. Bä rhäkt di ngän nämäni iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki ivakt iva ut tualat na ama märirhong bä bä ma Ngämuqa.

⁵ Inguna rhoqoräkt i as ut tet parhäm ama släqyige angät känäskänes dä sa ama Muräkt ngä märanas na aut snängaqa ama vu qa iva ut tualat na ama vuirhong bä rhoqoräkt di sa urhit sa ama gavam bä ba ama tñäpki. ⁶ Sökt di rhäkt di isiska vät a ut nämät ama Muräkt inguna sa ut ñäp bä bä iarhongäkt kärqärhong i mudu ama latta na ut pä irhong angärha rem. Qaku ut tualat parhäm ama mru qa ama iska varhäm ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät. Dap kinak ut tualat parhäm ama iaräs na ngät ama iar nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

Ama Muräkt Ngä Na Ama Vuini

⁷ Ngu lu va u rhamän doqor mäniekt? Nga ama Muräkt di ama vuini? Nak kaku rhoqoräkt! Dap iangärhäkt ama Muräkt ngä muqunäga vät a ngo i nak ama vuini di ini rhoqoräkt. Sa vadi mai qaku mamär iva qunäga vät a ngo sä ianiäkt ama vuini i ngua alek kre i qaku ama Muräkt ngä märhamän i, “Qale ngäni alek arhani arhä qärhong.” ⁸ Nävät ama Muräkt dä sa mär bä ba ama vuini bä ini ngä märanas na ama snängaqa väm ngo iva ngu alek ama rhäqäp nä irhong. Nga vadi mai qaku anga

Muräkt dä sa vadi mai qaku anga vuini. Ngakt bä qaku anga Muräkt di ama vuini di sa ini ngä ñäp.

⁹ Aingo di sa nguat däqäm mudu rhoqoräkt i as kaku qunäga vät a ngo sa ama Muräkt. Sokt di nasot toqoräkt i sa qunäga vät a ngo sa ama Muräkt dä sa ama vuini ngä män bä ini ngät däqäm bä rhoqoräkt dä sa ngua ñäp. ¹⁰ Ngua lu i iangärhäkt ama Muräkt kärangätni i mai va ngä rhän sa ama iar di nak sa ngä män sa ama tñäpki säp gua iar. ¹¹ Nävät iomäkt i qunäga vät a ngo sa ama Muräkt dä sa mär bä ba ama vuini bä ini ngärhi irastäm sä ngo. Bä nävät ama Muräkt dä sa ama vuini ngä veng ngo. ¹² Sokt di iangärhäkt ama Muräkt di ama qumärqumär ngät mamär. Bä ama muräkt asägängät asägängät di ama qumärqumär ngät dä ama räkt ngät dä ama mär ngät.

¹³ Sokt di ngu lu mäniekt? Nga ianiäkt kärqäni i ama mär ini ngä män sa ama tñäpki säp gua iar? Nak kaku rhoqoräkt! Nak ama vuini ngä mualat toqoräkt i ini ngä mualat nävät ani qärqäni i ama mär ini. Rhoqoräkt divakt iva ama vuini diva qunäga sä ini iva ini rhoqoräkt. Bä qosaqi ama Muräkt di ngä qur a ut i ama vuini di nak ama lat ama vu ngät mamär di rhoqoräkt. ¹⁴ Sa ut dräm i ama Muräkt di ama qloqäqa aa qäni. Sokt di aingo di ama ruqa na ama släqyige qärakni i ama latka va ama vuini angärha rem. ¹⁵ Qaku qunäga vät a ngo sa ama lat kärangätni i nguat tualat nä ngät. Inguna qaku nguat tualat nä iarhongäkt kärqärhong i nani a ngo iva nguat tualat nä irhong dap kinak nguat tualat nä qärqärhongni i qoki sa qaku nani a ngo nä irhong. ¹⁶ Bä rhoqoräkt i nguat

tualat nä qärqärhongni i qaku nani a ngo iva nguut
tualat nä irhong dä sa iangärhäkt gua lat ngärhi
sameng i ngut tares pät ama Muräkt angärha rhäng
i ama mär ngät. ¹⁷ Bä rhoqoräkt dä sa qaku aingo
maräkt i nguut tualat nä rhäni rhäkt dap kinak
ama vuini qärqäni i qali lini vä gua iar di ini ngät
tualat nä ianiäkt.

¹⁸ Sa nguut dräm i qaku qale anga märini vä gu
släqyige. Inguna nani a ngo iva nguut tualat na
ama lat ama räkt ngät sokt di qaku mamär vät
a ngo iva nguut tualat nä ngät. ¹⁹ Qaku nguut
tualat na ama lat kärangätni i nani a ngo iva nguut
tualat na ngät. Dap kinak nguut dräm nguut tualat
na ama lat ama vu ngät kärangätni i qaku nani a
ngo iva nguut tualat na ngät. ²⁰ Ngakt bä nguut
tualat na ama lat kärangätni i qaku nani a ngo
iva nguut tualat na ngät dä sa rhoqoräkt di qaku
aingo qarak i nguut tualat toqoräkt dap kinak ama
vuini qärqäni i qali lini väm ngo di ini ngät tualat
toqoräkt.

²¹ Sa ngua lu mamär i nga rhoqoräkt i nani a
ngo iva nguut tualat na ama räkt ngät ama lat
dä ani nga e väm ngo qärqäni i sa ini ngät tair
särhäm ngo nävät a ngät. ²² Imuk dä gua ron di mär
gem ngo masirhat nävät ma Ngämuqa aa Muräkt.
²³ Sokt di nguut lu angätni qärangätni i ngät tualat
pä gu släqyige bä ngärhi arhäktgyäm sä ne ngä nä
gu snängaqa qarakni i nani a qa iva qat tualat na
ama räkt ngät ama lat. Bä iangärhäkt kärangät i
ngät tualat pä gu släqyige di ngärhit kop pät a ngo
bä ama latka na ngo va ama vuini angärha rem.
²⁴ Ai, ama vu qa ama ruqa na ngo mas! Ngu lu va
auge qa rhuisiska vät a ngo nämät täge rhäkt ama

släqyige qärqigeni i ige ngärhit ta ngo sämät ama tñäpki? ²⁵ Nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss diva qa rhuisiska vät a ngo nämät täge rhäkt ama släqyige qärqigeni i ige ngärhit ta ngo sämät ama tñäpki.

Bä nga rhoqoräkt dä sa aingo vät gu snängaqa di ngut päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng sokt di vasägos dä gu släqyige di ige ngärhit päs ama vuini angät muräkt angärha rhäng.

8

Ama Iar Nävät Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa

¹ Rhäkt di iarhakt kärarhae i sägäni na rha rhi nä ma Jisas ma Kraiss di nak pa qaku ma Ngämuqa qä narhäksärhäm da bä qä nasangäm na rha ² inguna ama Qloqaqa na ama iar aa qrot kärangätni i sa ngä män nävät iomäkt i sägäni na ut ut nä ma Jisas ma Kraiss di sa ngä muisiska vät a ut nämät ama vuini dä ama tñäpki in grot. ³ Inguna agini qärqäni i qaku mamär vät ama Muräkt iva ngä rhualat nä ini inguna nävät ama ruvek arhä släqyige qärqigeni i qaku ama qrot ige di nak sa ma Ngämuqa qa mualat nä ini. Qa matnävämne na ama vuini va ama ruvek arhä släqyigleng doqoräkt i sa qa rhäk na aa emga maräkt kärakni i aa släqyige di ige rhoqor ama ruvek arhä släqyigleng gärrarhani i rhat tualat na ama vuirhong ivakt iva ama vodämes na qa. Bä rhoqoräkt di sa ma Ngämuqa qa sot na ama vuini angät krot. ⁴ Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt ivakt iva ama lat kärangätni i ama räkt ngät parhäm ama Muräkt diva ngä rhän bät aurha

iar aiut kärarhae i rhäkt di sa qaku urhit päs ama mru ngät ama iar angärha rhäng dap kinak ut tet nasot ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

⁵ Inguna iarhakt kärarhae i rhat tet parhäm arhä släqyige angät snängaqa di rhat tu arhä mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes. Dap iarhakt kärarhae i rhat tet nasot ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di iarhakt di sa rhat tu arhä mädräm mäni ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qärhong. ⁶ Inguna iarhakt kärarhae i rhat tu arhä mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes diva rha rhän bät ama tñäpki. Dap iarhakt kärarhae i rhat tu arhä mädräm mäni ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qärhong diva rha rhän bät ama iar dä ama bulap. ⁷ Bä äkt i nga rhoqoräkt i ama ruqa qat tu aa mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes di qat dän i ma Ngämuqa aa ik na qa inguna qaku ngät tet parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt. Bä ama mädräm gärangätäni i ngät tet parhäm ama släqyige angät känäskänes di nak kaku mamär vät a ngät iva ngät tet parhäm ama Muräkt. ⁸ Iarhakt kärarhae i rhit päs arhä släqyige angät snängaqa aa rhäng di qaku mamär vät a rha iva rhi nasäm ama märmärgem sage ma Ngämuqa.

⁹ Sökt di qaku ngänit päs ama släqyige angät snängaqa aa rhäng dap kinak sa ngänit päs ma Ngämuqa aa Qloqaqa aa rhäng i qrekt bä ngätki i qale qa väm ngän. Iaqaäkt kärak i qaku ama Qloqaqa nage ma Kraiskä e väm ga di qaku qale qa mäni ma Kraiskä. ¹⁰ Sökt di ngäkt bä qale ma Kraiskä pämm ngän dä sa näma dä äkt bä sa angän släqyige di sa ige ngä nñäp inguna nävät ama vuirhong sökt di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di ama iar bä ba

ngän inguna sa ngän män i ama räktta na ngän dä ma Ngämuqa aa saqong. ¹¹ Ngakt bä ma Ngämuqa qarakni i sa qa märanas nä ma Jisas nämät ama tñäpki aa Qloqaqa di sa qale qa väm ngän dä sa va iaqäkt karak i qa märanas nä ma Kraiss nämät ama tñäpki diva qosaqi qä von da ama iar säva angän släqyigleng gärqiglengni i igleng ngä ñäp. Bä va qa rhualat toqoräkt nävät aa Qloqaqa aa qrot karakni i qa e väm ngän.

Iarhongäkt Kärqärhong I Sa Ma Ngämuqa Qa Rhäkmü Nä Irhong Diva Irhong Bä Ba Ut Ut Nä Ma Kraiss

¹² Gua ruavek, aiut di ama latta na ut pa ani angärha rem sokt di ianiäkt di qaku ama släqyige nä ini iva ut tet parhäm ige angät snängaqa ¹³ inguna ngakt bä ngän det parhäm angän släqyigleng angät snängaqa dä sa va ngäni ñäp. Sokt di ngakt bä va ngäni sot na ama släqyige angärha lat nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot diva ama iar ngän. ¹⁴ Inguna iarhakt moe qararhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qä rhoer nanokt ta di iarhakt di ma Ngämuqa aa es na rha ¹⁵ inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarakni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga di qaku qat tualat sä ngän iva ama latta na ngän ba arhani arha rem ivakt iva ngänit len. Dap kinak kat tualat sä ngän bä ngänät dän i ma Ngämuqa aa es na ngän. Bä nga rhoqoräkt dä mamär iva urhi nagukt sage

ma Ngämuqa i, “Aba^{*}, mamga.” ¹⁶ Ma Ngämuqa aa Qloqaqa di sägäni na qa qä na aut kloqaqa iva ini sameng mamär i aiut di ma Ngämuqa aa es na ut. ¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i aa es na ut dä sa va bä ba ut na ama modämne qärangätni i qa rhäkmu na ngät bä ba aa es. Dä qosaqi va bä ba ut ut nä ma Kraiss nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa rhäkmu nä irhong bä ba qa. Sokt di mamär iva urhit ta ma Kraiss aa märän ivakt iva bä ba ut na aa murhämeska.

Ama Murhämeska Mirhup Nasot

¹⁸ Bä vät gu snängaqa di nguut tu gu snäng i iaqäkt ama murhämeska qärakni iva qa rhän bät a ut as mirhup di ama vit na qa masirhat pät aut märän angät tpäs pät tangät täkt ama rhodäm. ¹⁹ Ngätki i iarhongäkt moe qärqärhong i sa ma Ngämuqa qa säm irhong di qali lirhong mauiu sa ama qänäskänes i irhong ngät nañäm nani ama qäväläm gärqomni iva qa rhu aa es säda eraqi. ²⁰ Inguna iarhongäkt di sa mava nä irhong bä rhoqoräkt di qaku varhäm irhong maräkt angät snängaqa dap toqoräkt dinguna ma Ngämuqa di nani a qa iva rhoqoräkt. Dap kali lirhong ma ama qrot sa ama snängaqa iva ²¹ vät aung anga qunäga dä va isiska vät irhong nämät ama ispät bä va säkt täm irhong näkt pa irhong ngärhi sen na ama murhämeska rhoqor ma Ngämuqa aa es. ²² Ut dräm i inamäk bä sarhäkt di iarhongäkt moe qärqärhong i sa ma Ngämuqa qa säm irhong di irhong ngärhit

---

* **8:15** Aba na ama enge ama Aramaik di angät tarimini di mamga. Bä ama rhoes diva rhat tes arhä mamäk toqoräkt inguna rha di arha snäng bät a qa masirhat dap sa rhat dräm i qa di qosaqi aa snäng bät a rha mamär.

nok sa ama ruanini qärqäni i ini rhoqor ama evop arhä ruanini rhoqoräkt i rhit sa.

²³ Sokt di qaku sokt iarhongäkt dap kosaqi aiut kärarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa e väm ut i ama muqunängi na qa di qosaqi qali lut sa ama ruanini imuk pä m mes. Dap kali lut sa ama snängaqa dävarhäm nä ma Ngämuqa iva qä qur a ut i aa es na ut maengäktki bä va qa rhuisiska vät aut släqyigleng nämät ama ivätki at märän. ²⁴ Bä nävät aut katnanakt toqoräkt di sa ma Ngämuqa qa mumaiar ut. Sokt di ngakt bä sa ut sangar ianiäkt kärqäni i ut nanakt iva urhi rha ini nasot di sa qaku urhit läk iva qali lut nani ini. Inguna ngu lu auge qat nanakt iva bä ba qa nä guani rhoqoräkt i nak kop kat lu ini? ²⁵ Sokt di ngakt bä ut nanakt iva bä ba ut na ani qärqäni i as kaku ut lu ini dä sa qali lut ma ama qrot nani ini sa ama bulap.

²⁶ Bä qosaqi ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat dän ivakt iva qat tatnärhäm ut inguna qaku urha anga qrot bä qaku ut dräm iva urhi nän di nani agini sokt di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä nän bä ba ut na ama näknok sage ma Ngämuqa qarangättni i ama dursäväm na ngät mamär. ²⁷ Näkt ma Ngämuqa qärakni i qat lu ama ruvek arhä snängaqa qat dräm i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat tu aa snäng doqoräkt inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä nän sage ma Ngämuqa sädaver mä ut aiut kärarhae i aa ruvek na rha varhäm aa snängaqa. ²⁸ Bä ut dräm i ma Ngämuqa di qat tualat sä iarhongäkt moe iva irhong ngät tualat ivakt iva mamär sä iarhakt kärarhae i arhä snäng bät a qa qararhae i sa qa mes ta varhäm aa snängaqa. ²⁹ Inguna iarhakt kärarhae

i sa mudu ma Ngämuqa qat dräm iva mugas diva rhat nanakt na qa di sa qa muqunän bät a rha iva rha rhän doqor aa emga ivakt iva ama rhäqäp na rha ama rhoes diva arha matka na qa. ³⁰ Bä ma Ngämuqa qa mes iarhakt kârarhae i qa muqunän bät a rha bä qa mualat sä qârarhae i qa mes ta bä rha män i ama räkta na rha da aa saqong näkt iarhakt kârarhae i qa mualat sä rha rhoqoräkt di rha moe rhi na qa sa aa murhämeska.

Ma Ngämuqa Aa Lavuqi Ama Sok Täm Gi

³¹ Bä nävät tangät täkt ama lat kârangätni i sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät dä ngu lu va urha rhamän doqor mäniekt? Ngakt bä ma Ngämuqa di qat mair gem ut dä ngu lu va auge qa rhäqäne dä mamär i qa rhair särhäm ut? ³² Ma Ngämuqa di qaku qa nen da aa emga dap ka vodäm ga ivakt iva qä ñäp sädaver mä ut moe. Näkt ngakt bä qa mualat toqoräkt dä nga va qosaqi qaku qä navon ut kop äkt tä iarhongäkt moe? ³³ Qaku aung iva qä rhäksärha ama ruvek kârarhani i ma Ngämuqa sa qa armeng däm da vät arha lat angät tpäs inguna qoki qa qa mes ta i ama räkt ta ama ruvek. ³⁴ Bä qosaqi qaku mamär vät aung iva qä narhäksärhäm ut pät aurha lat angät tpäs inguna ma Jisas ma Krai di qa ñäp näkt ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki näkt sa qale qa rhage dä ma Ngämuqa aa märmar näkt ka di nak iaqäkt kârak i qä nän bä ba ut sagem ma Ngämuqa. ³⁵ Nga mamär iva guani ngärhi arñis na ut nämäni ma Krai aa lavuqi? Qaku! Qaku mamär vät ama märän maos maos ura ama ruvek toqoräkt i rhi sangäm na ut inguna nävät ma Jisas ma Krai. Bä

qosaqi arhongni rhoqor ama qärhuqi bä ama tläqa
 bä ama märän gärangätni i ngät dän iva sa urhit len
 nävät a ngät bä sävät ama tñäpki diva qaku mamär
 vät a ngät iva ngärhi arñis na ut nämäni ma Krai aa
 lavuqi. ³⁶ Iarhongäkt di rhoqor varhäm ama Abuk
 na ama Mabu qäaraktni i qiat tamän doqortäqyia,

“Inguna nävät a nge dä sa vasägos dä ama ruvek ti
 siqt iva rhi veng ut.

Bä ut di ut toqor ama sipsipkäna qärangätni iva
 rhi veng ngät.”

³⁷ Di ngätki i vät iarhongäkt moekt di ut täqäne
 dä mamär inguna nävät iaqäkt kärak i aa snäng
 bät a ut. ³⁸ Inguna sa nguat dräm mamär i qaku
 mamär iva ama tñäpki ura ama iar ura ama en-
 selqäna ura iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät
 turäkt ura iarhongäkt täkt ura iarhongäkt mugas
 ura iarhongäkt kärqärhong i irhong angät krot
³⁹ ura ama qrot ngät ama iaus kärangätni i qale
 ngät daver mä ut mät ama leqäs ura iangärhäkt
 kärangät i qale ngät inamäk säng ama ivätki arha
 rhäng ura guarhong gärqärhongni i irhong nämäni
 iarhongäkt moe i sa ma Ngämuqa qa säm irhong
 diva qaku mamär vät iarhongäkt iva irhong ngärhi
 arñis na ut nämäni ma Ngämuqa aa lavuqi nävät ma
 Jisas ma Krai aurha Engeska.

9

*Ma Ngämuqa Qä Rharmeng Da Ama Ruvek
 Parhäm Aa Snängaqa Maräkt*

¹ Nguat tamän na ama engätki dap kaku
 ngu iras inguna ngo nämäni ma Krai. Gu

mädräm ngärhit tarespäm na ama enge qärangätäni i nguät tamän bät a ngät nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa ernanokt ² i aingo di ama iräski ama mor qi dä ama ruanini qärqäni i qaku rhäktäksot nä ini nga e mät gu snängaqa. ³ Rhoqoräkt dinguna aingo di nani a ngo iva vadi mai aingo di sa ma Ngämuqa qa qutmäs a ngo na aa enge bä rhi rhodäkt sä ngo nae nämäni ma Kraisi ivakt iva ngua rhatnärhä gua ruavek ama Israelqäna iva rhat nanakt iarhakt kärarhae i gu qärhae maräkt. ⁴ Ama Israelqäna di ma Ngämuqa aa ruvek kärarhani i qa armeng däm da bä rha män i aa es na rha bä aa murhämeska di qosaqi qa e vät a rha. Qa mualat na aa rharesbane qä na rha näkt ka von da rha aa Muräkt. Näkt ama engätki na ngät ama ansäs sage ma Ngämuqa di nga e gem da bä rha di bä ba rha nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa aa mumänaris nä irhong. ⁵ Bä qosaqi ama Israelqäna di ma Abraham gä nä ma Aisak näkt ma Jekop di ama ngätmamäkkäna na rha bä ba rha näkt ma Kraisi sa qa män i ama ruqa na qa nämäni rha. Qa di ma Ngämuqa na qa qärak i qat turäkt daver iarhongäkt moe bä qa di ama modämne nga e gem ga vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

⁶ Sökt di rhoqoräkt i arhani ama Judaqäna di qaku rhat nanakt di qaku iomäkt ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa enge di ama suk pa angät kamäs inguna qaku ama ruvek moe qärarhani i rha nämäni ama Israelqäna di ma Ngämuqa aa ruvek na rha maengätki. ⁷ Dä qaku ama ruvek moe qärarhani i sa rha män nävä ma Abraham di ma Ngämuqa aa ruvek na rha maengätki inguna ma Ngämuqa di sa qa qoar nä ma Abra-

ham doqortäqyia, “Iarhakt kärarhani iva rhi qoar i ngia es na rha diva rha rhän nämäni ma Aisak aa enevaqi.” ⁸ Ama rharimini sä rhom dakt di rhoqortäqyia, qaku ama ruvek moe qärarhani i sa rha sa rha mäni ma Abraham aa enevaqi di ma Ngämuqa aa es na rha dap sokt aa es di nä iarhakt kärarhae i aa mumänaris nga e vät a rha. ⁹ Inguna ama mumänaris ngät tamän doqortäqyia, “Vät ama rhodäm ama sägängät toqor täkt pät tak pit ama quiaqa diva evär däm ngo bä va ma Sara diva qi sa anga rhoemga.”

¹⁰ Näkt kaku sokt toqoräkt dap kosaqi rhoqoräkt i sa ma Rebeka di qia sa at tuimiom di in män nävät ama ruqa aut mamäkkäna arha ik ma Aisak ¹¹⁻¹² bä nga as toqoräkt i qaku in nanäk kia sa iom bä as kaku in mualat na anga mär ngät ura anga vu ngät anga lat dä sa ma Ngämuqa qa qoar nä ma Rebeka rhoqortäqyia, “Ama ngärhamatka diva qat tualat bä ba ama ngärhaläktka.” Rhoqoräkt divakt iva ma Ngämuqa qa armeng da aung nävät a iom barhäm aa iska i qä rharmeng da aa ruvek parhäm aa snängaqa dap kaku varhäm sävetka aa lat. ¹³ Iarhongäkt di varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia, “Gua snäng bät ma Jekop dap ngua mer ma Iso.”

¹⁴ Ngu lu va rhoqor täkt dä u rhamän doqor mäniekt? Nga ma Ngämuqa di qaku qat tualat maräkt toqoräkt i sokt kä rharmeng da arhani nävät ama ruvek bä ba nas? Nak kaku rhoqoräkt! ¹⁵ Inguna qa märhamän särhä ma Moses toqortäqyia, “Va ngut lavuqi na aung gäarakni iva nani a ngo na qa dä va ngu ñäm sävät aung gäarakni iva nani a ngo na qa.” ¹⁶ Bä äkt i ma

Ngämuqa aa armengdäm di qoki qa aa qäni qarak i qät lavuqi na ama ruvek dap kaku nävät ama ruvek arhä snängaqa ura arha lat. ¹⁷ Bä qosaqi ut lu rhoqoräkt dinguna ma Ngämuqa qa märhamän särhä ma Faraο na aa enge rhoqortäqyia, “Ama rharimini qärqäni i ngua märanas na nge divakt iva ngu qur a nge rhä gu qrot bä va gu ngärhipki diva rhi sameng na qi vät ama ivätki moe.” ¹⁸ Bä äkt i sa ma Ngämuqa qät lavuqi nä iarhakt kärarhae i nani a qa iva qat tualat sä rha rhoqoräkt dap kä sämaqrot nä iarhakt kärarhae arhä snängaqa qärrarhae i nani a qa iva rha rhän doqoräkt.

¹⁹ Nguaräm ba aung nävät a ngän gä snanbät sä ngo rhoqortäqyia, “Ngu lu mäniekt bä ma Ngämuqa qät täksärhäm ut toqoräkt i qat lu aurha lat kärangätni i qaku ama räkt ngät inguna auge di mamär vät a qa iva qat tualat dap kaku qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa?” ²⁰ Dä va ngua rhuvät pät a nge i, “Agi a ruqa na nge bä äkt i mamär iva ngia rhuvät pät ma Ngämuqa rhoqoräkt?” Nga mamär iva ianiäkt kärqäni i sa akni qa däñdäñ bät ini ngä rhamän särhä iaqäkt ama ruqa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä sa ngia mualat na ngo rhoqor täkt?” ²¹ Ama ruqa qarakni i qä däñdäñ bät ama bänbänqi di aa qrot i mamär vät a qa iva qä däñdäñ bät arhongni qärqärhongni ivakt iva rhat tualat na ama lat ama vit na ngät nä irhong bä qosaqi sävät arhongni qärqärhongni i qaku mamär vät ama lat ama vit na ngät nävät ama sägäkt ama bänbänqi.

²² Nguaräm nani ma Ngämuqa iva qä vuk sa aa uraqi dä aa qrot sävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa mualat nä irhong ivakt iva qä slava nä irhong

dä va qäbäs nä irhong sokt di qat tudävarhäm nä irhong mauiu ²³ ivakt iva ama ruvek ti lu aa murhämeska aa mämägän doqoräkt i qät lavuqi nä iarhongäkt kärqärhong i sa qa mualat nä irhong ivakt iva irhong ngärhi rha aa lavuqi iarhongäkt kärqärhong i mudu sa qa rhäkmü nä irhong nani aa murhämeska. ²⁴ Iarhongäkt kärqärhong i ma Ngämuqa qät lavuqi nä irhong di aiut kärarhae i sa qa mes ut di qaku sokt nämäni ama Judaqäna dap kosaqi nämäni ama Jentailqäna. ²⁵ Iangärhäkt ama lat di ngät parhäm ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Hosea aa enge qärangätni i qa säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqya,

“Iarhakt kärarhae i mudu qaku gua ruvek na rha diva ngua rhes ta i, ‘Gua ruvek’
bä sävät kärarhani i mudu qaku gua snäng bät a rha diva ngu qoar i, ‘Gua snäng bät a rha.’ ”

²⁶ “Bä vät ama ivärhäs kärqosni i mudu ma Ngämuqa qa qoar na rha vät a äs i qaku aa ruvek na rha
diva vät iosäkt ama ivärhäs diva rha rhes ta i, ‘Ma Ngämuqa ama ngät däqäm ga aa es na rha.’ ”

²⁷ Näkt ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Aisaia qa märhamän sävät ama Israelqäna rhoqortäqya, “Näma dä ama rhodäm sa ama Israelqäna di masirhat toqor ama garäska aa qungi sokt di nak kop ama marheka na rha nävät a rha diva ma Ngämuqa qa rhumaiar na rha ²⁸ inguna ma Ngämuqa va qä sangäm na ama ruvek masirhat

pät ama ivätki moe dap pa qaku qä naqutsäs pät a nas.”

²⁹ Bä rhoqoräkt diva varhäm ma Aisaia aa enge qärangätni i ngä märhamän doqortäqyia,

“Nga vadi mai qaku ma Engeska na ama qrot moe qa lavuqi na arhani nävät aut mamäkkäna dä qä narhares iva aurha anga es nasot dä sa vadi mai ut toqor ma Sodom bä va u rhän doqor ma Gomora.”

Ama Israelqäna Di Qaku Rhat Nanakt

³⁰ Ngu lu ama rharimini di rhoqor mäniekt sä iarhongäkt gua engirhong? Ama Jentailqäna qärarhani i sa qaku rhi siqut iva rha rhän i ama räkta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong di sa rha män doqoräkt di nävät arhä qat nanakt. ³¹ Sokt di ama Israelqäna di sa rhi siqut iva rha rhän i ama räkta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong inguna nävät iomäkt iva rhat tet parhäm gärangätni ama Muräkt i rhat tu arhä snäng iva ngärhi rhoer nanokt ta iva ama räkta na rha sokt di qaku mamär vät a rha iva rha rhäqäne dä mamär. ³² Mäniekt bä rhoqoräkt? Rhoqoräkt dinguna sokt tat tualat parhäm iangärhäkt ama Muräkt dap kaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa. Sa rha säp pät ama duiqa aa rhäng gärakni i vläktpläkt sa ama ruvek pät aa rhäng. ³³ Rhangät täkt di ngät toqor ma Ngämuqa aa enge qärangätni i rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“As ngäni lu i nguät tu ama duiqa e ma Saion gärakni iva vläktpläkt sa ama ruvek pät aa

rhäng. Iaqükt ama duiqa diva ama ruvek tit säp pät aa rhäng.
 Näkt auge qarak i qat nanakt na qa diva qaku qä namusangärhäkt sä iaqükt ama ruqa.”

10

¹ Gua ruavek, nani a ngo masirhat bä ngu nän sage ma Ngämuqa sävät a rha iva ama Judaqäna rhi rha ama mumaiar. ² Nguat dräm i nani a rha masirhat iva rhit päs ma Ngämuqa aa rhäng sokt di qaku qunäga vät a rha ³ iva ma Ngämuqa qa rhes ta i ama räktta na rha rhoqor mäniekt. Dä soknga rhi siqut iva rha rhän i ama räktka na rha nävät iomäkt i rhat tet parhäm ama Muräkt dap kaku varhäm ma Ngämuqa aa iska qarakni iva rha rhän i ama räkt ta näväm ga. ⁴ Sokt di sa ma Kraiss ka mualat sa ama Muräkt iva qaku angärha anga qrot bä bä ama ruvek moe iarhakt kärarhae i ama räktta na rha nävät arhä qatnanakt.

Ama Enge Na Ama Mumaiar Bä Ba Ama Ruvek Moe

⁵ Ma Moses ka säm sävät ama Muräkt i ngakt bä ama ruqa qat tet parhäm ama Muräkt ivakt iva qa rhän i ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong diva mamär iva qat tet parhäm angärha enge moe.

⁶ Sokt di ma Ngämuqa aa enge ngät tamän sävät ama ruqa qarakni i qat dän i ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong di nävät ama qatnanakt toqortäqyia, “Qale ngiat tamän mät gi snängaqa i, ‘Ngu lu va auge qa an dävit säda ama usäpki arha ron ivakt iva qä rha ma Kraiss inavuk sarhe?’ ”

⁷ ura “ ‘Ngu lu va ar sa auge rhämene sämät ama

uqupka qäarakni i qaku aa anga ribit ivakt iva qä rha ma Kraiss inamäk nämät ama tñäpki?” ”

⁸ Sukt di ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ama enge di nga e glaqot na nge. Nga e mät gia vämgi bä nga e mät gi snängaqa.” Iangärhäkt ama enge di aut sameng iva ama ruvek tat nanakt nä ma Kraiss. ⁹ Bä ama rharimini sä iangärhäkt di ngakt bä ngia rhamän mamär nämät gia vämgi i ma Jisas di ma Engeska bä ngiat nanakt nämät gi snängaqa i sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki diva ma Ngämuqa qa rhumaiar nge. ¹⁰ Di ngäkki rhoqoräkt inguna nämät ama ruqa aa snängaqa dä sa qat nanakt bä va qa rhän i ama rätkka na qa dä nämät aa vämgi dä sa ama ruqa qä qoar i ma Jisas di ma Engeska dä va qä rha ama mumaiar.

¹¹ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Auge qäarak i qat nanakt nä ma Kraiss diva qaku ma Kraiss kä namusangärhäkt sä qa.”

¹² Qaku anga nañisäm nga e mänguräp ama Judaqäna rhi na ama Jentailqäna inguna ama sägäk ma Engeska di ma Engeska bä ba ama ruvek moe bä qat dodämne na ama ruvek moe masirhat iarhakt kärarhae i rhi nän ga nani aa matnärhäm ¹³ inguna “iarhakt moe qäarak i rhi nagukt sage ma Ngämuqa diva qa rhumaiar ta.”

¹⁴ Sukt di nguaräm arhani nävät a ngän diva rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va sirhäkt ti nagukt sagem ga iaqäkt kärak i sa mudu qaku rhat nanakt na qa rhoqor mäniekt? Bä ngu lu va sirhäkt tat nanakt na qa iaqäkt kärak i sa mudu qaku rha nari sävät a qa rhoqor mäniekt? Dä ngu lu va rhi nari sävät a qa rhoqor mäniekt toqoräkt i sa

qaku aung ga sameng ba rha sävät a qa? ¹⁵ Näkt ngu lu va iarhakt kärarhae iva rhi sameng diva rhi sameng bät a rha rhoqor mäniekt kre i sa qaku arhani di sa rha rhäk na rha?” Di ngätki rhoqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Iarhakt kärarhae arha mänmänäs i rhi sameng na ama sameng ama mär ngät di ama mär äs masirhat!” ¹⁶ Sökt diva ngua rhuvät pät arhä snanbät toqortäqyia, sa qaku rha moe rha väs ama sameng ama mär ngät angärha rhäng. Iomäkt di äm doqor varhäm ma Aisaia aa enge qärangätni i ngä märhamän doqortäqyia, “Engeska ma Ngämuqa, ngu lu sa auge qat nanakt na ama enge qärangätni i qa nari ngät nämät ut?”

¹⁷ Bä äkt i ama qatnanakt ngät dän doqoräkt i ama ruvek tat nari ma Ngämuqa aa enge. Näkt ama ruvek tat nari iangärhäkt ama enge rhoqoräkt i arhani rhi sameng na ngät sävät ma Krai. ¹⁸ Sökt diva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu ama Israelqäna di qoki sa nga qaku rha nari? Ari, sa rha nari inguna ama Abuk na ama Mabu qiat tamän doqortäqyia,

“Arha eguin sa ngä met pät ama ivätki moe
bä arha eguin di ngä met säda ama ivätki at
tärhäkt moe.”

¹⁹ Dap täkt diva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu nga qaku qunäga vät ama Israelqäna? Ari, sa qunäga vät a rha inguna narhoer di sa ma Moses ka märhamän doqortäqyia,

“Va ngua rhualat sä ngän iva ama vu angän

snängaqa sävät iarhakt ama ruvek kârarhae
i qaku arha anga ivätki
dä va ngua rhualat sä ngän iva ama vu
da angäna ron sävät arhani ama ruvek
kârarhae i ama dädän da na rha.”

²⁰ Bâ ma Aisaia qa märhamän na ama qraräk to-
qortäqyia,

“Aingo di ama ruvek iarhakt kârarhae i qaku rhit
ñäm nani a ngo di sa rha män bät a ngo
bâ aingo di sa ngua qur ama ruvek täm mes
iarhakt kârarhae i qaku rhi snanbät nani a
ngo.”

²¹ Dap ka märhamän sävät ama Israelqäna rho-
qortäqyia,

“Vät ama qunäng moe di sa nguat nais ngua
rhäqyisem nani ama ruvek kârarhani i qaku
rhit päs gua enge angärha rhäng dä rha vit
pät ngua väs.”

11

*Ma Ngämuqa Di Qaku Qa Rhong Na Aa Rhängait
Sävät Ama Judaqäna Moe*

¹ Dä va ngu snanbät toqortäqyia, nga sa ma
Ngämuqa di sa qaku nani a qa na aa ruvek? Nak
kaku rhoqoräkt! Inguna aingo di akni na ngo
nävat ama Israelqäna bâ ngo di ama rhodäm sä
ngo sämäni ma Abraham näkt ngo nämäni ama
enevaqi ma Benjamin. ² Ma Ngämuqa di sa qaku
qa rhong na aa rhängait sävät aa ruvek kârarhani i

sa mudu qa armeng däm da. Nga sa qaku ngänät dräm ma Ngämuqa aa enge sävät ma Elaija qarakni i sa qa märhamängus pät ama Israelqäna sage ma Ngämuqa? ³ Aa enge di rhoqortäqyia, “Engeska, sa rha veng gia vämginarha dä rha slava nä gi lai na ama vodämes bä qop sokt nävät a ngo i qale ngo bä qosaqi nani a rha iva rhi veng ngo.”

⁴ Sokt di ngu lu ma Ngämuqa aa muvätki bä ba qa di rhoqor mäniekt? Qi di rhoqortäqyia, “Ama ngärhäqyet da udiom ama tausengäna na ama ruvek di as gua ruvek maräkt kärarhani i sa qaku rha an da arhä quum sä nas sage ama iraski na qa ama ngämuqa qarakni i rhat tes ka i ma Bal.” ⁵ Näkt kosaqi vät tangät täkt ama rhodäm di ama gaini na qi ama guläñgi na ama Judaqäna rha e qärrarhani i sa rha män i ama qatnanaktpämda qärrarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da nävät aa ñämsävätki. ⁶ Ma Ngämuqa qa armeng däm da di nävät aa ñämsävätki dap kaku nävät arha lat ama mär ngät inguna ngakt bä sa qa armeng däm da nävät arha lat ama mär ngät dä rhoqoräkt diva qaku aa ñämsävätki iaqyäkt kärakt i qiat tualat.

⁷ Dä ama rharimini sä rhom däkt di rhoqor mäniekt? Sokt di qaku ama rhäqäp na rha ama Israelqäna rha mäqäne dä mamär i rha rha ianiäkt kärqäni i rhit ñäm ma ama qrot nani ini. Ama ruvek kärarhani i sa qa armeng däm da di sokt ta qärrarhani i rha rha ini dap iarhakt kärarhae i qaku rha mäqäne dä mamär di sa ma Ngämuqa qa sämaqrot na arhä snängaqa. ⁸ Iomäkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia,

“Ma Ngämuqa qa mualat sä rha ivakt iva qaku rhi
 natmuarhäsnäng mamär.
 Bä inamäk bä sävät tak täkt ama qunäga di sa ma
 Ngämuqa qa von da
 rha ama saqong gärangätni iva qaku rhat
 nañäm mamär
 dä qa von da rha ama sdäm gärangätni iva
 qaku rhat nari mamär.”

⁹ Näkt ma Devit ka märhamän doqortäqyia,

“Mamär iva arhä tmäsimek ngärhi sangar a rha
 rhoqor ama baurqa bä va imek ngärhi sokot
 na rha
 dä va imek toqor ama duiqa iva vläktpläkt sä
 rha vät aa rhäng bä nävät imek dä va ma
 Ngämuqa qä sangäm na rha.

¹⁰ Mamär iva arhä saqong di bängangit mät ngät
 ivakt iva qaku rhat lu
 dä mamär iva rhi vakt pät arha rhängitnäk pa
 ama märän angärha rem basägos.”

*Arhani ama Jentailqäna Diva Rhi Däktgyäm Da
 Mamär Mäni Ama Ngämuga Ama Olip*

¹¹ Bä äkt iva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu
 i nga rhoqoräkt i ama Judaqäna di dän ba arha
 qar dä sa nga arpus na rha ivakt iva sa mava
 na rha mas? Nak kaku rhoqoräkt! Dap nguna
 nävät arha vuini dä sa ama mumaiar ngä män
 sage ama Jentailqäna ivakt iva ama Judaqäna diva
 arhä snängaqa ama vu qa nävät iangärhäkt ama
 lat. ¹² Ama Judaqäna arha vuini ngä män sa ama
 mämägän na ama modämne bä ba ama ruvek mäni
 ama ivätki bä nga rhoqoräkt i mava na rha di

iangärhäkt ama lat ngä män sa ama mämägän na ama modämne sage ama Jentailqäna. Nak as pa masirhat mamär na ama mämägän na ama modämne qrekt i ama Judaqäna moe qärrarhani i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha di rhat nanakt.

¹³ Nguat tamän särhäm ngän däkt ama Jentailqäna i vät tangät täkt ama rhodäm gärangätni i ama ngangga na ngo bä ba ama Jentailqäna diva nguat tualat nä gua lat ma ama qrot sa ama märmärgem ¹⁴ ivakt iva nguaräm bä va nävät gua lat dä va guavek nävät gu qärhae ama Judaqäna diva arhä snängaqa ama vu qa sävät ama Jentailqäna bä rhoqoräkt dä va guavek nävät a rha diva rhi rha ama mumaiar. ¹⁵ Ngäkt bä nga ma Ngämuqa qa rhong na aa rhängait sävät ama Judaqäna dä sa arhani ama ruvek pät ama ivätki di sa rha män i sägäni na rha rhi nä ma Ngämuqa dä ngu lu va rhoqor mäniekt kre i saqi qä rhong sävät a rha iva aa ruvek na rha? Rhoqoräkt diva rhoqor qre i ama näpta diva saqi as ama iar ta. ¹⁶ Ngakt bä ama narhoer äm ama qäväläm nävät ama bret kärakni i sa rha von ma Ngämuqa rhä bäm di ama qumärqumär äm mamär dä sa va iaqäkt ama bret moe diva qosaqi rhoqoräkt. Näkt kosaqi ngakt bä anga ngämuga aa snagut di ama qumärqumär ngät mamär di qosaqi va aa ngärhäqyitnäk diva itnäk toqoräkt.

¹⁷ Sökt di ngakt bä atnäkni ama ngärhäqyitnäk nävät ama ngämuga ama olip di sa ma Ngämuqa qa anbetäk sä itnäk nae dap ka däktgyäm mamär mäni qa na ngän ama Jentailqäna di ngän doqor ama ur qa ama ngämuga ama olip aa ngärhäqyitnäk bä rhäkt di sa iangärhäkt ama qrot dä ama iar

na ama mämägän di ngät dän bä ba ngän nage ama ngämuga ama olip aa snagut ¹⁸ dä sa va qale ngän dair na nas pät iatnäqäkt angät tpäs. Mamär iva ngänät dräm i qaku ngän gärrarhani i rhat tatnärha ama snagut dap kinak ama snagut di ngät tatnärhäm ngän.

¹⁹ Nguaräm iva aung nävät a ngän gä qoar toqortäqyia, “Ma Ngämuqa qa anbetäk sa atnäknä ama ngärhäqyitnäk nae divakt iva rhi däktyäm ngo mamär nasot a rha.” ²⁰ Ngäkki rhoqoräkt. Sa ma Ngämuqa qa anbetäk sä rha nae dinguna qaku rhat nanakt sokt di ngän di sa qale ngän e nasot a rha inguna ngänät nanakt. Sokt di qale ama snängaqa na ama mairnanas kale qa väm ngän inguna nävät iomäkt dap kinak mamär iva ngänit len ²¹ inguna ngakt bä ma Ngämuqa di sa mudu qaku qa lavuqi na ama ngämuga aa ngärhäqyitnäk mamär iva qali litnäk äkt mäni qa dä varis kä namualat toqoräkt sä ngän.

²² Mamär iva ngäni lu ma Ngämuqa aa lat na ama lavuqi dä aa lat ama qrot ngät. Qa di sa qa mualat na ama lat ama qrot ngät sävät ama ruvek kärarhani i sa arpus na rha sokt di sa qät lavuqi na ngän grekt iva qale ngän mamär da aa lavuqi arha ron. Ngakt bä qaku diva qosaqi ngän diva qä rhodäkt sä ngän nae.

²³ Näkt käqi rha di ngakt bä rhi qutsasorhane nämät iomäkt i sa qaku rhat nanakt bä rhat nanakt diva saqi ma Ngämuqa qä däktyäm da mamär mäni iaqäkt ama ngämuga inguna sa aa qrot iva qa rhualat toqoräkt. ²⁴ Inguna ngakt bä sa ma Ngämuqa qa rhodäkt sä ngän nae nävät ama ur qa ama ngämuga ama olip bä na ama lat kärangätni i

qaku ut dräm ut tualat toqoräkt di sa qa däktgyäm ngän mäni ama ngämuqa ama olip mamär dä sa qa rhäkmu na nas mamär iva saqi as kä däktgyä iatnäqäkt ama ngärhäqyitnäk mamär mäni arha ngämuqa ama olip maräkt.

Ama Israelqäna Diva Ma Ngämuqa Qa Rhumaiar Ta

²⁵ Gua ruavek, kale ngän dair na nas dap nani a ngo masirhat iva qunäga vät a ngän mamär sävät ama Israelqäna. Arhani nävät a rha di ama qrot arhä väs bä va qale rha rhoqoräkt bä dängdäng i ama rhodäm gärangätni i sa ama Jentailqäna moe qärrarhani i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha di sa rha mon sämäni aa ruvek. ²⁶ Dä nasot dä va ama Israelqäna moe rhi rha ama mumaiar toqor varhäm ama enge qärangätni i rha säm a ngät toqortäqyia,

“Ama ruqa iva qa rhuisiska vät ama ruvek diva qa rhän nae ma Saion näkt pa qä rhäksot nä ma Jekop aa qärhae arha vuirhong.”

²⁷ “Bä va rhangät täkt ama lat di gu rharesbane ngu na rha rhoqoräkt i ngu sot na arha vuirhong nae nävät a rha.”

²⁸ Rhoqoräkt i ut tu ut snäng sävät ama sameng ama mär ngät dä qunäga vät a ut i sa rha män i ma Ngämuqa aa ikkäna na rha ivakt iva mamär vät a ngän ama Jentailqäna iva ngäni nari dä ngänit päs ama sameng ama mär ngät angärha rhäng. Dap nävät iomäkt i qa armeng däm da dä sa ma

Ngämuqa aa snäng bät a rha inguna nävät arhä mamäkkäna mudu. ²⁹ Ma Ngämuqa aa snäng bät a rha inguna qaku qät kutsasorhane na aa snängaqa sävät aa vänbon dä aa armengdäm.

³⁰ Nak kop toqor ngän i mudu vät angätni ama rhodäm di qaku ngän det parhäm ma Ngämuqa aa enge dap täkt di sa qa von ngän da aa lavuqi inguna nävät iomäkt i qaku ama Judaqäna rha tet parhäm ma Ngämuqa aa enge ³¹ di rhäkt di sa ama Israelqäna di qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa enge divakt iva nävät ama lavuqi qarakti i sa ma Ngämuqa qa qur a ngän däm gi dä sa va rhäkt diva* qosaqi rhi rha iaqyäkt ama lavuqi. ³² Ma Ngämuqa sa qa qyiradeng na ama ruvek moe iva qaku rhat tet parhäm aa enge ivakt iva nasot diva mamär vät a qa iva qät lavuqi na rha moe.

³³ Ngäktki mamär i ma Ngämuqa aa mädräm ama mär ngät dä aa mungäsnäng angät mämägän di dursäväm na ngät. Aiut di qaku mamär iva qunäga vät a ut sa aa matnävämne ura va ut dräm mamär na aa is. ³⁴ Iomäkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Auge sa qunäga vät a qa sä ma Engeska ma Ngämuqa aa snängaqa ura sa auge di sa qät dodräp ma Ngämuqa iva qat tualat toqoräkt?”

---

* **11:31** sa va rhäkt diva Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

35 “Ura ngu lu auge qa von ga rha anga vānbon
gārangätņi i mamār iva ma Ngāmuqa qa rhuvāt
pāt a qa vāt a ngāt?”

36 Inguna iarhongäkt moe di irhong nagem ga bā
irhong di qali lirhong ba aa rhäkt bā irhong diva
irhong bā ba qa. Mamār iva ama murhāmeska
sagem ga vasāgos. Ngätki rhoqoräkt.

12

*Mamār Iva Urhit Bon Da Aurha Iar I Ama
Vodāmes Sage Ma Ngāmuqa Vasāgos*

¹ Gua ruavek, dā soknga ngu nān ngān ma ama
qrot nāvāt ma Ngāmuqa aa lavuqi iva ngānit bon
da angāna iar i ama vodāmes pasāgos iva ngān
dualat na ama lat ama qumārquār ngāt mamār
dā ama lat kārangätņi iva mārmar gem ga nāvāt
a ngāt. Iangārhäkt di angāna ansās ama engätki
na ngāt sage ma Ngāmuqa. ² Saqi as pa kale
ngānit pās ama ruvek nāmāni rhakt tākt ama ivātki
arha lat angārha rhāng. Dap kinak pa mamār
iva iangārhäkt ama mumamār vāt angān mādrām
ngārhi qutsasorhane na ngān. Bā va rhoqoräkt dā
sa mamār iva qunāga vāt a ngān sā ma Ngāmuqa i
agi a lat di ama rākt ngāt bā ama mār ngāt bā agi a
lat diva mārmar gem gem ga nāvāt a ngāt.

*Ama Vānbon Gārangätņi I Ma Ngāmuqa Qāt Bon Ut
Tām Ngāt Nāvāt Aa Nāmsāvātki*

³ Ma Ngāmuqa di sa qāt nām sāvāt a ngo mamār
bā nguāt tamān sārham ngān moe iva qale ngān du
angān snāng i aingān di ama morās na rha na ngān
bā sa qale ngān dāvuk. Dap kinak mamār iva ngān

du angän snäng mamär bä va ngän moe asägäk asägäk diva ngiat tatnävämne na nas parhäm ama qatnanakt angät siqutka qarakni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga. ⁴ Rhoqor ama ruqa i aa släqyige ama sägäge nä ige sokt di iagekt ama släqyige di ama rhäqäp nä ige angät kävälap bä iaväkt ama qävälap di qaku ap ngät tualat na ama sängängät ama lat. Aiut di ut toqoräkt. ⁵ Bä aiut di ngätki i ama rhäqäp na ut sokt di ut moe di ama sägäge ama släqyige na ut mäni ma Kraiis bä qosaqi ut moe asägäk asägäk di ut nämäni ne.

⁶ Näkt na ama vänbon gärangätni i qaku ngät toqorne qärangät i sa ma Ngämuqa qa von ut täm ngät nävät aa ñämsävätki dä sa mamär iva ut tualat parhäm iangärhäkt ama vänbon. Ngakt bä aung di aa vänbon gärangätni iva qat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän nage ma Ngämuqa di mamär iva qat tamän sokt päť iarhongäkt kärqärhong i qat nanakt i sa ma Ngämuqa qa von ga rhäm irhong. ⁷ Ngakt bä aung di aa vänbon gärangätni iva qat tualat bä ba arhani ama ruvek ivakt iva qat tatnärhäm da dä mamär iva qat tualat toqoräkt. Bä qosaqi iaqäkt kärak i qä su nä ma Ngämuqa aa enge di mamär iva qä su ama ruvek mamär. ⁸ Bä iaqäkt kärak i qät sämaqrot na ama ruvek di mamär iva qat tualat toqoräkt bä qarakni i qät bon nagem mes iva qat tatnärhäm di mamär iva qat tualat toqoräkt masirhat bä iaqäkt kärak i qat turäkt bä ba ama ruvek di mamär iva qat turäkt bä ba rha mamär. Bä qosaqi iaqäkt kärak i qat tualat nävät ama lavuqi di mamär iva qat tualat toqoräkt na ama märmärgem.

Ama Lat Kärangättni I Ngärhi Sameng I Ama Qatnanaktpämda Na Ut Maengätkki

⁹ Mamär iva ngänät sangar ama lavuqi ama engätkki na qi. Mamär iva qaku nani a ngän mamär na ama vu ngät ama lat dap kinak pa ngän dualat na ama lat ama mär ngät. ¹⁰ Angäna snäng bät a ne rhoqor ama sägärhae qärrarhani i rhat dräm arhä snäng bät a ne. Mamär iva ama narhoer ta na ngän iva ngäni von da ama qutdrir sävät a ne. ¹¹ Qale arusus pät a ngän dap kinak mamär iva qänäskänes ngän iva ngän dualat mamär bä bä ma Engeska. ¹² Märmär gem ngän doqoräkt i ngänät nanakt ma ama qrot nä ma Ngämuqa iva nasot dä va qa rhualat na ama märirhong bä ba ngän. Ngakt ba ama märän ngät dän bät a ngän dä va qale ngän mamär sa ama bulap. Näkt kale mämae vät a ngän sa ama nän dap kinak pa ngäni nän basägos. ¹³ Ngakt bä ma Ngämuqa aa es di rhit läk nani guarhong dä sa va ngäni von da nagem mes nävät angän gärhong. Näkt ngänit täkmu na nas iva ngän datnärhä iarhakt kärarhae i ama tmända qärrarhani i qaku arha anga vät.

¹⁴ Ngäni nän dä ma Ngämuqa aa modämne sävät iarhakt kärarhae i rhi sangäm na ngän mavängam. Ngän dualat toqoräkt dap pa qale ngän nanän ga iva qä slava na rha. ¹⁵ Märmär gem ngän ngän na ama ruvek toqoräkt i märmär gem da dä va airäs ngän ngän na ama ruvek toqoräkt i airäs ta. ¹⁶ Mamär iva qale ngän moe mamär gem ne. Qale ngäni sämamor na nas dap kinak mamär iva but sä ngän mäk sage ama ruvek kärarhani i qaku ama moräs na rha bä qale ngän ngän na rha. Dap

pa qale ngän dair na nas i ngän du angän snäng i aingän di ama mädrämda mamär. ¹⁷ Qale ngän namualat na anga vu ngät anga lat sävät guavek kärarhani i sa rha mualat na anga lat anga vu ngät sävät a ngän dap kinak pa ngän dualat na ama lat kärangätni iva qunäga vät ama ruvek moe sä ngät i ama räkt ngät. ¹⁸ Ngakt bä mamär vät a ngän iva qale ngän mamär ngän na arhani ama ruvek diva qale ngän moe sa ama bulap.

¹⁹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva qale ngän namuvät na anga vu ngät anga lat sävät iarhakt kärarhae i sa rha mualat na ama vu ngät ama lat sävät a ngän. Dap kinak pa ngäni qyiradeng na arha lat äkt iva bä bä ma Ngämuqa aa uraqi inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqya,

“Ama movätki di aingo gu qäni
ianiäkt kärqäni iva ngua rhuvät pät a rha.”

²⁰ Dap kinak ama lat kärangät iva ngän dualat na ngät di ma Ngämuqa aa enge ngät tamän doqortäqya,

“Ngakt bä angäna ikkäna di anoeng mä rha
dä va ngäni von da rha äs

dap ngakt bä aqäsäk ta
dä va ngäni von da rhi nakt

inguna ngakt bä va ngän dualat sä rha rhoqoräkt
diva iangärhäkt angäna lat ngärhi sämäqlu na
rha.”

²¹ Qale angätni ama vu ngät ama lat ngät dän näva angän bäs dap kinak mamär iva ngän dän näva ama vu ngät ama lat angät tpäs na ama mär ngät ama lat.

13

Ama Sämagaininanas Säva Ama Narhoerta Sa Ama Muräkt Arha Rem

¹ Mamär iva ama ruvek moe asägäk asägäk di rhi säm ama gaini na nas säva ama narhoerta aa rem iarhakt kårarhae i rhat turäkt inguna ama narhoerta moe sa ama muräkt di sa ma Ngämuqa qa von da rha ama rhares iva rhat turäkt bä iarhakt kårarhae i rhat turäkt di sa ma Ngämuqa qa märanas na rha. ² Bä äkt i aung gäarakni i qat tair särha ama narhoerta rhoqoräkt di nak sa qat tair särha ama ruvek kårarhani i sa ma Ngämuga qa armeng däm da. Bä nga rhoqoräkt diva iaqäkt ama ruqa qä rha ama rhäksärhäm ³ inguna ama narhoerta qårarhani i rhat turäkt di qaku rhat tualat sä iarhakt kårarhae i rhat tualat na ama mär ngät ama lat iva rhit len dap ta tualat sä qårarhani i rhat tualat na ama vu ngät ama lat iva rhit len. Ngakt bä nani a ngän iva isiska vät a ngän nämät ama tlenga sävät iaqäkt kårak i qat turäkt dä sa va ngän dualat na ama mär ngät ama lat. Rhoqoräkt diva qä qoar i aingän di sa ngänit säm ama gaini na nas mamär säva aa rem. ⁴ Mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna qa di ma Ngämuqa aa latka na qa iva qat turäkt bä ba ngän iva nani ama märini.

Sokt di mamär iva ngänit len gre i ngän mualat na ama lat kårangätni i qaku ama räkt ngät inguna qat mair bä bä ma Ngämuqa iva qä sangäm nä

iarhakt kärarhae i rhat tualat toqoräkt. ⁵ Bä äkt i ngän di mamär iva qale ngän manao va ama narhoerta arha rem ivakt iva qaku sokt ngän naingis ma Ngämuqa aa uraqi dap kosaqi rhoqoräkt divakt iva isiska vät a ngän bät angän snängaqa sävät angäna lat.

⁶ Bä äkt i nävät täni rhäkt ama rharimini dä qosaqi ngänät dräm ngänit bon da ama takes inguna ama narhoerta qararhae i rhit ta ama takes di rhat tualat bä bä ma Ngämuqa rhoqoräkt i rhat tualat toqoräkt. ⁷ Mamär iva ngänit bon ama narhoerta moe rhä iarhongäkt kärqärhong i mai va bä ba rha nä irhong i ama takes sage iarhakt kärarhae i rhit ta ama takes dä qosaqi ama ligär vät ama gunänirhong bä bä iarhakt kärarhae i rhit ta ama ligär. Näkt pa ngänit kutdrir sage iarhakt kärarhae i mai va ngänit kutdrir sagem da.

*Angäna Snäng Bät A Ne Ivakt Iva Rhäkmamär
Varhäm Ma Ngämuqa Aa Muräkt
(13:8-10 / Mat 22:34-40 / Mak 12:28-34 / Luk
10:25-28 / Gal 5:13-14)*

⁸ Rhoqoräkt i ngäni rha guani nage arhani ama ruvek di vasägos di mamär iva ngänit lir ngän duvät nä ini varhäm ama rhodäm gärangätni i sa ngän mu ngät ba ne. Sokt di angän lavuqi di mamär iva ngänit bodäm gi masirhat mamär vasägos inguna iarhakt kärarhae i arhä snäng bät a ne di rhit täkmamär toqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt. ⁹ Ma Ngämuqa aa Muräkt di ngät tamän doqortäqvia, “Qale ngi qavatnävätlägut dä qale ngi veng dä qale ngi sua dä qale ngi alek arhani arhä qarhong” näkt sävät angätni ama muräkt di iangärhäkt ama muräkt moekt di västämne na ngät

säda ama enge angärha ron gärangättni i ngät tamän doqortäqyia, “Mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas.” ¹⁰ Ama lavuqi di sokt kiat täranas na ama räkt ngät ama lat sävät arhani ama ruvek. Bä äkt i ama lavuqi di qit täkmamär ta ama Muräkt.

¹¹ Mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna sa ngänät dräm i ama rhodäm gärangättni i sa ut däqäm bät a ngät di rhoqoräkt. Mamär iva ngän däranas nämät ama mänäpki inguna ama mumaiar di sa rhäkt di nga e glaqot na ut mamär dap kaku rhoqor mudu rhoqoräkt i as ut nasäng i ut nanakt.

¹² Ama bängagi di sa qorhäs iva rhäksot na qi dap ama qunäga di sa qorhäs iva qa rhän. Bä äkt i mamär iva urhi rhon na ama bängagi arha lat nae näkt pa u rhon mät ama ulaqi at boi ivakt iva ut tair särhä ma Sämgä dä qosaqi va ut tualat na ama lat kärangättni i ama mär ngät pät kunäng.

¹³ Mamär iva ut tet mamär toqor qre i ut tet pät kunäng. Qale ut tet da ama iar angärha ron gärangättni iva inirqi na ut dä guani na ut mät ama reng ama qrot ngät. Dä qale ut tualat na ama qavatka dä ama lat kärangättni i ngät täranas na ama vuirhong doqoräkt. Dä qale ut täranas na ama lat kärangättni iva urhi arhäktgyäm sä ne dä qale aurha anga snängaqa anga vu qa sävät arhani ama ruvek.

¹⁴ Dap kinak pa u rhu vät a nas nä ma Engeska ma Jisas ma Krai i qa rhoqor ama ulaqi at boi näkt koki sa qale ut naqyiradeng na aut släqyiglang iva iglang ngät täqäne sä ut iva ut tet parhäm iglang angät snängaqa.

14

Qale Ngän Datnävämne Na Angäna Ruavek Kane

¹ Mamär iva ngäni rhar sa ama ruqa sagem mes kärakni i qaku ama qrot pät aa qatnanakt dap pa qale ngän dair mät ne ngän na qa sa anga snängaqa qärakni i qät bon ngän däm ga. ² Akni ama ruqa aa qatnanakt di ngärhit tares pät aa rhäng iva qat täs ama tmäs maos maos dap akni ama ruqa qärakni i aa qatnanakt di qaku ama qrot ngät di sokt kat täs ama vlol. ³ Ama ruqa qärakni i qat täs ama tmäs moe di qale qat nañäm mane na ama ruqa qärakni i qaku qat täs ama tmäs moe. Bä qosaqi ama ruqa qärakni i qaku qat täs ama tmäs moe di qale qä namatnävämne nä iaqäkt kärak i qat täs ngät moe inguna qa di sa ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng i qa nagem ga. ⁴ Ngu lu guavek koe na ngän iva ngän datnävämne na akni aa latka? Qoki va sirhäkt aa narhoerqa qat turäkt iva qat mair ura va qa arpus na qa. Näkt pa qa latka diva qat mair inguna ma Engeska di mamär vät a qa iva qa rhualat sä qa iva qat mair.

⁵ Akni ama ruqa di qat tu aa snäng i akni ama qunäga di ama vit na qa masirhat pät angätni ama qunäng angät tpäs. Dap kinak pa akni ama ruqa diva qat tu aa snäng i ama qunäng moe di ngät toqorne. Va qoki sirhäkt ak dä ak nävät a iom diva iangärhäkt aa mungäsnäng ngät turäkt tä qa maräkt aa snängaqa dap pa qaku mamär iva ngät turäkt ta ak aa snängaqa. ⁶ Bä iaqäkt kärak i qat tu aa snäng i ama sägäk ama qunäga di ama vit na qa di qat tualat toqoräkt iva sage ma Engeska. Qärakni i qat täs ama släkt di qat täs ngät iva

sage ma Engeska inguna qat tes ama mär sage ma Ngämuqa. Bä qosaqi qäarakni i qaku qat täs arhongni ama tmäsirhong di qat tualat toqoräkt iva sage ma Engeska bä qat tes ama mär sage ma Ngämuqa.

⁷ Qaku aung nävät a ut di qa maräkt kat turäkt di sokt bä ba nas toqoräkt i qat däqäm bä qosaqi qaku aung nävät a ut di qa maräkt kat turäkt di sokt bä ba nas toqoräkt i qä ñäp. ⁸ Näkt ngakt bä qali lut i ut däqäm di ut däqäm iva bä bä ma Engeska bä qosaqi ngakt bä va urhi ñäp di urhi ñäp iva bä bä ma Engeska. Bä äkt i ngakt bä sa ut ñäp ura qali lut i ut däqäm di ut bä bä ma Engeska. ⁹ Inguna nävät täni rhäkt ama rharimini dä sa ma Kraisa ka ñäp näkt kosaqi qa märanas nämät ama tñäpki bä ama ngätdäqäm ga ivakt iva ma Engeska na qa bä ba ama ruvek moe iarhakt kärarhae i ama ñäp ta dä qosaqi qäarahani i rhat däqäm.

¹⁰ Bä aingän di sa ngu lu mäniekt bä ngän datnävämne na angäna ruavek? Dä ngu lu mäniekt bä ngänät nañäm mane na angäna ruavek? Varis ut tualat toqoräkt inguna va ut moe di u rhair dä ma Ngämuqa aa mämugunäs na ama matnävämne angät saqong. ¹¹ Rhangät täkt di ngät toqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Sa ngua mu nävät gua iar maräkt i ngätki va ama ruvek moe di rhi nän da arhä quum sä nas dä gu saqong
dä ama ruvek moe diva rha rhamän mamär i aingo di ma Ngämuqa.”

12 Bä rhoqoräkt diva ut moe asägäk asägäk diva sävetka qä sameng irha aa lat näkt mäniekt bä sävetka qa mualat toqoräkt.

Qale Ngï Naslava Na Akni Aa Qatnanakt

13 Bä nga rhoqoräkt dä mae vät a ut nävät iomäkt i ut tatnävämne na ne. Dap kinak mamär iva ngän du angän snäng mamär iva sa qale ngän dualat nä guani iva ini ngärhi slava na angäna ruavek arhä qatnanakt. 14 Bä ngo di sa nguät nanakt maengätki i ama tmäs moe maos maos di mamär vät a ut iva ut täs ngät ut kärarhani i rha nämäni ma Engeska ma Jisas. Sökt di ngakt bä aung anga ruqa di qä goar i agung anga tmäs di ama vu ngät iva qat täs ngät di qaku mamär iva qat täs ngät.

15 Inguna ngakt bä angäna anga ruavek di qaku märmär gem da inguna nävät iangärhäkt ama tmäs kärangät i ngän däs ngät dä sa iangärhäkt ama lat kärangät i ngän dualat na ngät di qaku ngän dualat na ngät nävät ama lavuqi. Qale iangärhäkt ama tmäs kärangät i ngän däs ngät ngä naslava na angäna ruavek arhä qatnanakt iarhakt kärarhae i sa ma Kraï ka ñäp sädaver mä rha. 16 Bä qosaqi va qale ngän dualat na angätni ama lat kärangätni i ngän du angän snäng i ama mär ngät i ngakt dä va arhani ama ruvek ti goar i sa ngän mualat na ama vu ngät ama lat. 17 Ma Ngämuqa aa Muräktpä m di qaku nani iarhongäkt kärqärhong i mamär vät a ngän iva ngän däs irhong ura va ngäni näkt mä irhong dap kinak ngät di nani ama lat ama räkt ngät dä ama bulap dä ama märmärgem nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot. 18 Auge qäarak i qat tualat nä ma Kraï aa lat näp tak täkt

ama iska diva ma Ngämuqa nani a qa na aa lat dä va märmär ge ama ruvek nävät a qa. ¹⁹ Bä rhoqoräkt dä sa mamär iva vasägos dä rhäktuk pät a ut iva ut tualat nä iarhongäkt kärqärhong i irhong ngärhit bon da ama bulap dä irhong ngärhi sämaqrot na ama ruvek kane.

²⁰ Qale ngän naslava nä ma Ngämuqa aa lat inguna nävät ama tmäs. Ama tmäs moe di ama qumärqumär ngät sokt di qaku maräkt iva ama ruqa qa äs ani qärqäni i mamär iva ini ngä rhäqäne sa akni ama ruqa iva qä säp sämät ama vuini. ²¹ Ama mär masirhat toqoräkt i qaku ngän namäs ama släkt dä qaku ngän nanäkt ama wain dä qaku ngän namualat nä guani rhoqoräkt iva ini ngä rhäqäne sa angäna ruaqa iva qat tualat na ama vuini. ²² Bä nga vät kärangättni angän gatnanakt di ngakt bä ngänät nanäkt toqor mäniekt sävät tärhong däkt dä mamär iva sokt aingän asägäk asägäk ngän nä ma Ngämuqa ngänät dräm. Ama märmärgem ge ama ruqa qarakni i qaku guani qärqäni iva qät täksärhäm mes pät ini angät tpäs ianiäkt kärqäni i qat tu aa snäng i mamär iva qat tualat nä ini. ²³ Sokt di ngakt bä ngän däs angättni anga tmäs kärangättni i qaku ngänät dräm mamär i sa mär ge ma Ngämuqa nävät a ngät ura qaku di sa qale ngän da ama rhäksärhäm angärha ron inguna qaku mamär vät a ngän iva ngän däs mamär nävät ama qatnanakt. Rhoqoräkt dinguna ama lat moe kärangättni i qaku ngät dän nävät ama qatnanakt di

ama vuini.*

15

Ma Krai Aa Lat Di Ama Siqutki Na Ngät Bä Ba Ut

¹ Aiut kärarhae i ama qrot ut mäni ama qatnanakt di mamär iva ut dräm ba ut ut nä iarhakt kärarhae i qaku ama qrot ta. Mamär iva qale sokt ut tualat nä qärqärhongni iva sokt ut di märmär gem ut nävät irhong. ² Mamär iva ut moe asägäk asägäk ut tualat nä qärqärhongni iva märmär ge arhani ama qatnanaktpämda dä va mamär na rha nävät irhong. Rhoqoräkt diva urhi sämaqrot na rha. ³ Iomäkt dinguna qäqi ma Krai di qaku qa mualat na aa lat ivakt iva sokt ka diva märmär gem ga nävät a ngät. Dap ma Ngämuqa aa enge qarangätni i rha säm a ngät di ngät tamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Ama ruvek arha enge na ama mume qarangätni i rha märhamän bät a ngät sävät a nge di qosaqi ngä män sävät a ngo.” ⁴ Nak sa iangärhäkt moekt ama enge di mudu rha säm a ngät iväkt iva ngärhit todräp ut dä va ngärhi sämaqrot na aut katnanakt iva ma Ngämuqa qa rhualat nä iarhongäkt kärqärhong i sa qa mumänaris pät irhong bä ba ut toqoräkt i qali lut ma ama qrot. ⁵ Mamär iva ma Ngämuqa qarækni i qat dräm gat tualat sa ama ruvek ivakt iva qale rha mauiu ma ama qrot dä qät täsläp pät a rha di qa rhualat sä ngän iva qale ngän gem ne moe

---

* **14:23** Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap arhani nävät a rha di sa rha säm ama qängärirhong ma 16:25-27 sarhäkt.

da ama bulap angärha ron doqoräkt i ngän dualat toqor ma Jisas ma Kraiss ⁶ ivakt iva na ama sägäk ama snängaqa dä na ama sägäkt ama vämgi dä sa mamär iva ngänit bon da ama murhämeska sage ma Ngämuqa ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa mamäk.

Ama Sameng Ama Mär Ngät Di Bä Bä Ama Judaqäna Dä Qosaqi Bä Ba Ama Jentailqäna

⁷ Bä äkt iva ngäni rhar sä ne sagem mes toqor ma Kraiss i sa qa ar sä ngän sagem mes ivakt iva nävät iangärhäkt ama lat dä va ngäni von da ama murhämeska sage ma Ngämuqa. ⁸ Inguna ngu qoar na ngän i ma Kraiss di sa qa män i ama latka va ama Judaqäna arha rem ivakt iva nävät iomäkt i sa qa män di qa qur ama ruvek i ma Ngämuqa di vasägos dä qat tamän na ama engäktki dä qosaqi ma Kraiss kä sämaengäktki nä ma Ngämuqa aa mumänaris bä ba ama ngätmamäkkäna bä ba ama Judaqäna mudu. ⁹ Ma Kraiss di qosaqi qa män doqoräkt ivakt iva ama Jentailqäna di mamär iva rhi nänsäs sage mä Ngämuqa nävät aa lavuqi rhoqor varhäm aa enge qarängätni i rha säm a ngät i ngät tamän doqortäqya,

“Bä äkt iva ngua an sä nge mänguräp ama Jentailqäna
dä va ngu rhong na ama mabu na ama ansäs
sage gi ngärhipki.”

¹⁰ Dä qosaqi ngät tamän doqortäqya,

“Aingän ama Jentailqäna, diva märmär gem ngän
ngän nä qararhani aa ruvek.”

11 Näkt kosaqi ngät tamän doqortäqyia,

“Mamär iva ngäni nän sä ma Engeska aingän moe
ama Jentailqäna
dä aingän moe ama ruvek diva ngänit tong na
ama mabu na ama ansäs sagem ga.”

12 Qosaqi ma Aisaia qa märhamän doqortäqyia,

“Akni va qa rhän nämäni ma Jesi* aa enevaqi
bä qa di iaqäkt karak iva qa rhäranas iva qat
turäkt bä ba ama Jentailqäna
bä va qale rha sa ama qatnanakt nani a qa.”

13 Mamär iva ma Ngämuqa qarakni i qat
tatnärhäm ut iva ut nanakt na qa sä iarhongäkt
moe qä rhäqäp ngän na ama märmärgem moe
ngä na ama bulap toqoräkt i ngänät nanakt na
qa ivakt iva rhäqäp ngän mamär nä iangärhäkt
ama qatnanakt nävät ama Qloqaqa ama
Qumärqumärqa aa qrot.

*Ma Pol Ma Kraia Aa Latka Bä Ba Ama Jen-
tailqäna*

14 Gua ruavek, aingo maräkt di nguät nanakt
mamär i aingän di sa rhäqäp ngän na ama lat ama
mär ngät bä sa rhäqäp ngän na ama mädräm moe
bä mamär vät a ngän iva ngäni su ne. 15 Sökt
di rhakt täkt ama abuk karaktni i sa ngua säm
bäm gi di sa ngua muqunäga mamär mät apni
ama qävälap ivakt iva ngu vuk pät a ngän na ap
saqi as inguna nävät ama ñämsävätki qaraktni i

---

* 15:12 ma Jesi Ma Jesi di ama vitnaqa ma Devit aa mamäk.

ma Ngämuqa qa von ngo rhäm gi. ¹⁶ Sa qa von ngo rhä iaqyäkt ama nämsävätki divakt iva ma Jisas ma Kraiss aa latka na ngo bä ba ama Jentailqäna sa ama pris aa lat iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa. Rhoqoräkt divakt iva ama Jentailqäna di mamär iva rha rhän i ama vodämes kärangätni i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa arñis na ngät iva bä bä ma Ngämuqa.

¹⁷ Nävät iomäkt i sägäni na ngo ngu nä ma Jisas ma Kraiss dä mamär vät a ngo iva märmar gem ngo masirhat sävät gua lat kärangätni i nguat tualat na ngät bä bä ma Ngämuqa. ¹⁸ Sökt diva sökt nguat tamän bät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Kraiss ka mualat sä ngo bä ngua mualat nä irhong ivakt iva ngu artäm sa ama Jentailqäna iva rhat tet nasot ma Ngämuqa aa snängaqa. Iarhongäkt di sa irhong ngä märanas nävät gua enge dä nävät gua lat ¹⁹ dä nävät ama muqunän angät krot dä nävät ama lat kärangätni i ngät dän masärmän nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot. Sa nae ma Jerusalem bä varhäm ama iska moe bä sae ma Ilirikum di sa ngua mäqäne dä mamär i ngua sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss. ²⁰ Qoki vasägos di nani a ngo iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät äkt i qaku ama ruvek tat dräm ma Kraiss e. Rhoqoräkt divakt iva qaku ngu natäk pät ama vätka rhävit pät akni ama ruqa aa vätka aa ribit angärha rhäng. ²¹ Rhängät täkt di ngät toqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Iarhakt kärarhae i qaku rha qoar na rha sävät a qa

diva rhi lu qa
 dä iarhakt kärarhae i sa qaku rha nari sävät a
 qa diva qunäga vät a rha.”

Ma Pol Qa Muräkt Iva Qa Rhet Sae Ma Rom

²² Bä äkt inguna nävät iomäkt i sa nguat dräm
 ngu sameng äkt i qaku ama ruvek tat dräm ma
 Kraiss e di sa qaku nguat täqäne dä mamär i nguat
 dän sagem ngän. ²³ Dap täkt di nävät iomäkt i sa
 ngua sot nä gua lat pät tak täkt ama ngärhäktka
 dä qosaqi nävät iomäkt i sa nani a ngo vät ama
 rhäqäp ama qoeo iva ngua rhän sagem ngän iva
 ngu lu ngän ²⁴ dä sa nguat nanakt iva ngua rhualat
 toqoräkt parhäm gua iska sae ma Spen. Bä va nani
 a ngo iva ngän datnärhäm ngo iva ngua rhet sae
 ma Spen nasot toqoräkt i sa mär gem ngo i qale ngo
 ngu na ngän bät ama qot äm ama qäväläm.

²⁵ Dap täkt di ngua e varhäm gua iska sae ma
 Jerusalem sa ama matnärhäm na ama vänbon bä
 bä ma Ngämuqa aa ruvek ²⁶ inguna ama ruvek
 näva ama ngärhäqyiom ma Masedonia näkt ma
 Akaia di märmar gem da iva rhi von da rha
 ama matnärhäm na arhä vänbon bä ba ama tläktä
 qärrarhani i rha nävät ma Ngämuqa aa ruvek e ma
 Jerusalem. ²⁷ Bä rha di märmar gem da iva rha
 rhualat toqoräkt inguna qoki rhäkmamär i arha
 lat iangärhäkt kärangätni iva rha rhualat na ngät.
 Rhoqoräkt dinguna ngakt bä ama Jentailqäna di sa
 rha rha ama modämne na ama qloqäqa rhi na ama
 Judaqäna di qosaqi mamär iva ama Jentailqäna
 rhit bon ama Judaqäna nagem mes nävät arhä
 mämägän. ²⁸ Näkt nga nasot i sa ngua sot nä
 rhangät täkt gua lat bä sa mamär sä rha nävät

iangärhäkt ama matnärhäm na ama vänbon bä ba rha dä sa va ngua rhet sae ma Spen näkt pa varhäm gua iska sae dä va ngua rhet sagem ngän. ²⁹ Dä nguat dräm i rhoqoräkt iva ngua rhet sagem ngän dä va ngua rhän gem ngän sa ama rhäqäp ngät na ne ama modämne nage† ma Krai.

³⁰ Gua ruavek, ngu nän ngän nävät aurha En-geska ma Jisas ma Krai dä nävät ama Qloqaqa aa lavuqi iva ngän dair irhäm ngo sä gu qänäskänes iva ngäni nän sage ma Ngämuqa sävät a ngo.

³¹ Mamär iva ngäni nän ivakt iva märäs pät a ngo nämät ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt e ma Jerusalem dä qosaqi ivakt iva gu matnärhäm na ama vänbon bä bä ma Jerusalemgäna di mamär iva märmär ge ma Ngämuqa aa ruvek nävät a ngät.

³² Dä qosaqi va ngäni nän ivakt iva nävät ma Ngämuqa aa snängaqa di sa mamär iva ngua rhän sagem ngän sa ama märmärgem bä va rhoqoräkt dä sa va qale ngo ngu na ngän da ama mämaevät ama mär ngät angärha ron. ³³ Mamär iva ma Ngämuqa qäarakni i qät bon ut ta ama bulap diva qale qa gem ngän moe. Ngätki rhoqoräkt.

16

Ma Pol Qät Täk Na Aa Enge Na Ama Märmärgem

¹ Nguat tuqunäga vät a ngän sävät aurha ruaqi ma Fibi qäarakni i ama latki na qi bä ba ama qatnanaktpämda nae nämät ama värhäm e mät

---

† 15:29 nage Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. 'qärangätni i ngät dän nävät ama sameng ama mär ngät sävät'

ama narimgi ma Senkria ² ivakt iva mamär iva ngäni ar sä qi mamär toqor ama qatnanaktpämda rhat dräm dat tualat näkt pa ngän datnärhäm gi na agirhong gärqärhongni i qit läk nani irhong nagem ngän inguna qi di sa qia matnärha ama rhäqäp na rha ama ruvek bä qosaqi sävät a ngo.

³ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem bä bä ma Prisila qi nä ma Akwila qärqiomni i ut moe ut tualat na ama lat bä bä ma Jisas ma Kraiss. ⁴ Bä iom di sa in däkmü na nas iva ini ñäp ivakt iva in dumaiar ngo. Qaku sokt ngo i nguat tes ama mär sagem iom dap kosaqi ama qatnanaktpämda ama Jentailqäna mät arha värhap di rhat tes ama mär sagem iom. ⁵ Näkt kosaqi va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem bä ba ama qatnanaktpämda qärrarhani i väspästämne na rha va ina vät.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem bä bä iaqäkt kärak i gua snäng bät a qa ma Epainetus kärak i qa er qa vodäm mes bä bä ma Kraiss e ma Esia.

⁶ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Maria qäraktni i sa qia mualat masirhat bä ba ngän.

⁷ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Andronikus kä nä ma Junia qärqiomni i gua ruaiom ama Judaiom näkt mudu qale ngo ngu na iom ba ama tpäskiarharhäng. Iaiomäkt di ama ngangda rhat dräm a iom mamär bä qosaqi iom di ina er inät nanakt nä ma Kraiss näkt sä ngo.

⁸ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Ampliatius iaqäkt kärak i

gua snäng bät a qa mäni ma Engeska.

⁹ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Urbanus iaqäkt karak i gua ruaqa na qa qarak i un moe un dualat bä bä ma Kraiis dä sage gua ruaqa qarakni i gua snäng bät a qa ma Stakis.

¹⁰ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Apeles iaqäkt karak i sa sröp ka mäni ma Kraiis.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage iarhakt kärarhae i rha nämäni ma Aristobulus aa qärhae.

¹¹ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage gua ruaqa ama Judaqa ma Herodion.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage qärrarhani i rha nämäni ma Engeska qärrarhae i rha nämäni ma Narsisus aa qärhae.

¹² Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Engeska aa larhem ma Trifina qi nä ma Trifosa.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage qärraktni i urha snäng bät a qi ma Persis karak i sa qia mualat masirhat bä bä ma Engeska.

¹³ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Rufus karakni i ama vit na qa ama latka na qa bä bä ma Engeska näkt kosaqi sage aa nanäk karaktni i sa qia mualat sä ngo bä ngäkt kre at toemga na ngo.

¹⁴ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Asinkritus näkt ma Flegon

näkt ma Hermes näkt ma Patrobas näkt ma Her-
mas näkt ama qatnanaktpämda qärrarhani i qale rha
rhi na rha.

¹⁵ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama
märmärgem sage ma Filologus näkt ma Julia näkt
ma Nereus näkt aa lätki näkt ma Olimpas bä sävät
ma Ngämuqa aa ruvek moe qärrarhani i qale rha rhi
na rha.

¹⁶ Ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i
ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem.*

Ama qatnanaktpämda moe mäni ma Kraiss
nämät ama värhap tit täk na arha enge na ama
märmärgem sagem ngän.

Ma Pol Aa Enge Ama Dängdängini Na Ngät

¹⁷ Nguat tugem ngän ma ama qrot iva ngänät
nañäm särhäm mes nämät iarhakt kärarhae i rhat
täranas na ama bäñmät bä rhat tualat sa ama
ruvek iva rhat tet daqule ma Ngämuqa. In-
guna rhi su sävät kärqärhongni iva irhong ngät tu
ama ngärhäqyige särha ama enge sävät ma Kraiss
kärangätni i sa mudu ngän da ngät. Bä äkt i
rhoqoräkt dä va ngäni ngingis mä rha ¹⁸ inguna
iarhakt ama ruvek di qaku rhat tualat bä ba aurha
Engeska ma Kraiss dap kinak tat tualat toqoräkt
iva märmär ge arhä snängaqa maräkt. Näkt nävät
arha enge na ama mäqänesäs dä nävät arha lat dä
sa rhat täqäne dä mamär i rhi iras tä qärrarhani i
qaku qunäga vät a rha sä iarhakt ama ruvek arhä

---

* **16:16** Ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit
kärhäktgyäm ne na ama märmärgem. Na ama Grikkäna arha enge
di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, mamär iva ngän des ama
qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärangätni iva ngäni vop
pa angäna sdäm gane.

rhisu i ama iraski na ngät. ¹⁹ Sukt di angän mänari sävät ama sameng ama mär ngät di qunäga vät ama ruvek moe sä ngät bä äkt iva märmär gem ngo nävät a ngän. Dap kosaqi nani a ngo masirhat iva qunäga vät a ngän i agi a lat di ama mär ngät ama lat dap kosaqi va qale ngän gläius na ama vu ngät ama lat. ²⁰ Bä va qorhäs iva ma Ngämuqa qarakni i qät bon ut ta ama bulap kän gräs dä ma Sämgä vä angäna qar angärha rem. Mamär iva qale aurha Engeska ma Jisas ma Krais aa ñämsävätki gem ngän.

²¹ Ma Timoti qarakni i ngu na qa un dualat näkt ma Lusius näkt ma Jeson näkt ma Sosipater qararhani i gua ruavek ama Judaqäna na rha rhit täk na arha enge na ama märmärgem sagem ngän.

²² Aingo ma Tertius[†] di ngut säm bä rhakt täkt ama abuk dä sa ngut täk nä gua enge na ama märmärgem mäni ma Engeska sagem ngän.

²³ Ma Gaius karakni i aingo di qale ngo va aa vätka näkt kosaqi ama qatnanaktpämäda moekt di rhat dräm bäspästämne na rha e väm ga di qät täk na aa enge na ama märmärgem sagem ngän.

Näkt kosaqi ma Erastus iaqäkt karak i qät lu vät ama mor äm ama värhäm angät ligär näkt aurha ruaqa ma Kwartus init täk nä ina enge na ama

---

[†] **16:22** Aingo ma Tertius Ma Tertius ka säm ama enge bä rhakt täkt ama abuk sukt di ama enge di ma Pol aa enge qarängätini i qa sameng na ngät bä ma Tertius bä ma Tertius ka säm a ngät pämgä.

märmärgem sagem ngän. ²⁴ †

Ma Pol Aa Dängdängini Na Ngät Aa Nän

²⁵ Rhäkt di mamär iva ama ansäs sagem ga iaqäkt kârak i mamär vät a qa iva qä sämaqrot na ngän nävät gu sameng ama mär ngät sävät ma Jisas ma Krai kârangätni i varhäm ama engäktki sävät kärqârhong iva irhong ngä rhän nasot kârangätni i ma Ngämuqa sa qaku qa muqunäga sä irhong mudu inamäk bä sarhäkt. ²⁶ Sökt di sa rhäkt di ma Ngämuqa ama sok täm ga qa muqunäga sä irhong sävät ma Krai nävät aa vämginarha arha enge qârangätni i sa rha säm a ngät ivakt iva qunäga vät ama ruvek nävät ama ivärhimek moe sä irhong bä va rhat nanakt näkt pa rhat tet parhäm irhong. ²⁷ Bä äkt i nävät ma Jisas ma Krai diva urhit bon da ama murhämeska vasägos sage ma Ngämuqa qârakni i sökt ka sa ama mädräm ama mär ngät mamär. Ngäktki rhoqoräkt.

---

† **16:24** Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. 'Mamär iva ma Engeska ma Jisas ma Krai aa nämsävätki di qali qi gem ngän moe. Ngäktki rhoqoräkt.'

Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane
The New Testament in the Ura Language of Papua New
Guinea

Nupela Testamen long tokples Ura long Niugini

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ura

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-02-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 21 Feb 2024

2899d6f1-45c9-5492-bd93-58312ca32319